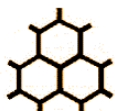

Zbornik

47. katehetski simpozij

SKUPAJ NA POTI VERE

SKU

SLOVENSKI KATEHETSKI URAD

**47. KATEHETSKI SIMPOZIJ
ZBORNİK**

SKUPAJ NA POTI VERE

LJUBLJANA 2017

SKUPAJ NA POTI VERE

Zbornik 47. katehetskega simpozija

Celje: 5.–10. februar 2017

Kančevci: 13.–15. februar 2017

Mirenski grad: 19.–23. februar 2017

Sveti Duh: 27. februar–1. marec 2017

Izdal: Slovenski katehetski urad

Založil: Slovenski katehetski urad

Odgovarja: dr. Franc Zorec

Strokovni pregled: mag. s. Magda Burger ND

Ilustracija na naslovnici: Fani Pečar

Uredila in pripravila za tisk: Simona Jeretina

Naklada: 300 izvodov

Ljubljana 2017

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-47(082)

27-472-051(082)

KATEHETSKI simpozij (47 ; 2017 ; Slovenija)

Skupaj na poti vere : zbornik / 47. katehetski simpozij, [Celje, 5.–10. februar 2017, Kančevci, 13.–15. februar 2017, Mirenski grad, 19. –13. februar 2017, Sveti Duh, 27. februar–1. marec 2017 ; uredila Simona Jeretina]. - Ljubljana : Slovenski katehetski urad, 2017

ISBN 978-961-92803-7-9

1. Gl. stv. nasl. 2. Jeretina, Simona

288691200

Dogajanje 47. katehetskega simpozija *Skupaj na poti vere* se osredinja na sedmo poglavje posinodalne apostolske spodbude *Radost ljubezni* (*Amoris laetitia*, CD 152, Družina 2016) z naslovom »Krepiti vzgojo otrok«. Predavanje dr. Stanka Gerjolja prikaže svetove današnjih otrok in mladih: kje so, kako navezati osebni stik in komunikacijo z njimi. Nato Špela Strniša Tušek, Lc. Ps., spregovori o etični vzgoji otrok in pomenu konstruktivne povratne informacije, g. Jani Jeriček pa o pogledu na telesnost z vidika krščanske antropologije in spolni vzgoji. Zbornik zaključujemo z razmislekom o načrtovanju, logiki malih korakov in aktualnosti procesa v povezavi z nastajajočim katehetskim načrtom.

KREPITI VZGOJO OTROK

7. poglavje apostolske spodbude Radost ljubezni (Amoris laetitia)

259. Starši imajo vedno vpliv na moralni razvoj svojih otrok – k dobremu ali k slabemu. Zato je najbolje, da sprejmejo to neizogibno nalogo in jo zavestno, navdušeno, preudarno in stvarno izpolnijo. Ker je naloga družinske vzgoje zelo pomembna in je postala zelo zapletena, bi rad to točko obravnaval posebej in bolj obširno.

Kje so otroci?

260. Družina ne sme nehati biti prostor varstva, spremljanja, vodstva, čeprav mora vedno znova iznajdevati nove metode in sredstva. Treba je premisliti, čemu hočemo izpostaviti otroke. Zato ni mogoče iti mimo vprašanj, kdo skrbi za njihovo zabavo in razvedrilo, kdo preko zaslonov vdira v stanovanje, kakšnemu vodstvu prepuščamo otroke v prostem času. Samo tisti trenutki, ki jih mi preživimo z njimi, ko se z njimi preprosto ljubeče pogovarjamo o pomembnih stvareh, in ugodne možnosti, ki jih ustvarjamo, da bi svoj čas dobro uporabili, bodo pripomogli k temu, da omejimo škodljive vplive. Potreben je stalen nadzor. Nikoli ni zdravo, prepuščati otrok samim sebi. Starši morajo svoje otroke in mladostnike usmerjati in pripravljati, da bodo znali obvladati situacije, v katerih se lahko pojavi na primer nevarnost nasilja, zlorabe ali uživanja mamil.

261. Vendar pa pretirana skrb ni vzgojna in ni mogoče imeti pod nadzorom vseh možnih situacij, v katere otrok lahko zaide. Tu velja načelo: »čas je pomembnejši kakor prostor«.¹ Se pravi, da gre bolj za to, da sprožamo procese, kot da obvladujemo prostore. Če je oče obseden s tem, da mora vedeti, kje je njegov sin, in hoče nadzorovati njegovo gibanje, se trudi samo za to, da bi obvladoval prostor. Tako ga ne bo vzgajal, ne bo ga krepil in ga ne bo pripravil na to, da bi se postavil po robu nevarnostim. Bistveno je predvsem, da v sinu z veliko ljubezni sproži procese zorenja njegove svobode, usposabljanja, celostne rasti in gojenja pristne samostojnosti. Le tako se bo sin znal braniti in v težkih okoliščinah ravnati preudarno in inteligentno. Veliko vprašanje torej ni, kje se otrok fizično nahaja, s kom je v tem trenutku skupaj, ampak kje se nahaja v eksistencialnem smislu, kje stoji v smislu svojih pogledov, svojih ciljev, svojih želja in svojih življenjskih načrtov. Zato postavljam staršem naslednja vprašanja: »Ali poskušamo razumeti, »kje« se v resnici nahajajo otroci na njihovi poti? Ali vemo, kje je v resnici njihova duša? In predvsem: Ali hočemo to vedeti?«²

262. Ko bi bilo zorenje le razvijanje nečesa, kar je že vsebovano v genetskem zapisu, ne bi bilo treba veliko storiti. Preudarnost, zmožnost dobrega presojanja in razumnost niso odvisne zgolj od količinskih dejavnikov rasti, temveč od celotne verige elementov, ki tvorijo sintezo v notranjosti osebe, natančneje rečeno: v središču njene svobode. Ni se mogoče izogniti temu, da nas vsak otrok preseneča z načrti, ki kličejo iz te svobode in ki se križajo z našimi predstavami. In prav je, da se to dogaja. Vzgoja vključuje nalogo, da spodbujamo odgovorno svobodo, ki v odločilnih trenutkih izbira s smislom in razumno; ljudi, ki brez pridržkov razumejo, da je njihovo življenje in življenje njihove skupnosti v njihovih rokah in da je ta svoboda neprecenljiv dar.

Etična vzgoja otrok

263. Da bi svojim otrokom zagotovili osnovno izobrazbo, starši pošljejo otroke v šolo, nikoli pa ne morejo v celoti spustiti iz rok moralne vzgoje otrok. Da bi se človek mogel čustveno in etično razvijati, potre-

¹ Frančišek, Apostolska spodbuda *Veselo evangelija*, 222; v: AAS 105 (2013), 1111.

² Frančišek, *Kateheza* (20. maja 2015), v: *L' Osservatore Romano*, 21. maja 2015, 8.

buje osnovno izkušnjo, ki mu omogoči verjeti, da so njegovi starši vredni zaupanja. To je odgovornost na področju vzgoje: z naklonjenostjo in z lastnim zgledom zbuditi zaupanje v otrocih, jim vliti ljubeče spoštovanje. Če otrok ne čuti, da je svojim staršem dragocen, čeprav je nepopoln, ali če ne zaznava, da so starši iskreno v skrbeh zanj, to poraja globoke rane, ki povzročajo veliko težav v njegovem zorenju. Ta odsotnost, ta čustvena zapuščenost sproža globljo bolečino kot morebitna graja zaradi slabega dejanja.

264. Starševska vloga zajema vzgojo volje in razvijanje dobrih navad ter čustvenih nagnjenj k dobremu. To pomeni, da obnašanje, ki se ga je treba naučiti, in nagnjenja, ki jih je treba razviti, prikažemo kot nekaj zaželenega. Vendar gre vedno za proces, ki napreduje od nepopolnega proti popolnejšemu. Želja, da bi se prilagodili družbi, ali navada, da se odpovemo takojšnji zadovoljitvi, da se podredimo nekemu pravilu ter si zagotovimo dobro skupno življenje, je že sama v sebi vrednota, ki poraja notranjo pripravljenost, da bi potem prišli do višjih vrednot. Moralno vzgojo moramo uresničevati vedno z dejavnimi metodami in vzgojnim dialogom, ki upošteva rahločutnost in govorico, ki sta lastna otrokom. Poleg tega je potrebno, da se ta vzgoja odvija induktivno, to je tako, da otrok lahko sam odkrije pomen določenih vrednot, načel in pravil, namesto da mu jih starši vsilijo kot resnice, na katere ni ugovora.

265. Za pravilno ravnanje ni dovolj, da »ustrezno presoјamo« ali da čisto jasno vemo, kaj moramo narediti, čeprav je to prvenstveno. Pogosto smo v svojih dejanjih nedosledni, četudi imamo zelo trdna načela. Naj nam naša vest daje še tako gotovo moralno sodbo, imajo pogosto druge stvari večjo privlačno moč, če ne pridemo do tega, da se dobro, ki ga dojemamo z razumom, v nas ne ukorenini kot globoko čustveno nagnjenje. Če se to zgodi, ima v nas veselje nad dobrim večjo težo kot druge privlačnosti in nas to vodi k spoznanju, da je to, kar dojemamo kot dobro, tudi za nas tu in zdaj dobro. Učinkovita etična vzgoja pomeni, pokazati človeku, kako zelo je zanj samega koristno, da dela dobro. Navadno je danes brez učinka, če zahtevamo kaj, kar zahteva napor in odpoved, če jasno ne pokažemo koristi, ki jo imamo od tega.

266. Nujno je potrebno razvijati dobre navade. Kajti tudi navade, ki smo jih osvojili v otroštvu, imajo pozitivno vlogo, ker pripomorejo k temu, da se pomembne notranje vrednote prenesejo v zunanje zdravo in stabilno vedenje. Lahko ima kdo v svoji notranjosti do drugih čisto lepo mišljenje in dober odnos, če pa se v mladosti ni navadil na to, da bi znal reči »prosim«, »smem« in »hvala«, bo njegova dobra notranja drža težko prišla do izraza. Krepitev volje in ponavljanje določenih opravil tvorijo osnovno moralno držo in brez zavestnega, svobodnega in priznanega ponavljanja določenih dobrih navad ni mogoče priti do cilja. Razumsko spoznanje o pomenu določene vrednote in navdušenje nad njo še ni dovolj, da postane krepost, za to so potrebna ustrezno motivirana dejanja.

267. Svoboda je nekaj čudovitega, vendar jo lahko izgubimo. Moralno vzgajati pomeni gojiti svobodo s predlogi, motivacijami, praktičnimi napotki, spodbudami, nagradami, zgledi, vzori, simboli, premisleki, opomini, preizkusi ravnanja in pogovori, ki človeku pomagajo pri razvijanju trdnih notranjih načel, ki ga usmerjajo k temu, da spontano dela dobro. Krepost je prepričanje, spremenjeno v trdno notranje načelo, ki nas vodi pri ravnanju. Zato krepostno življenje izgrajuje svobodo; krepki in vzgaja jo in tako preprečuje, da bi človek postal suženj prisilnih razčlovečenih in nesocialnih nagnjenj. Kajti samo človeško dostojanstvo terja, da se vsak »pri svojih dejanjih ravna po zavestnem in svobodnem odločanju, to se pravi kot oseba, iz notranje pobude in iz notranjega nagiba«.³

Pomen kazni kot spodbude

268. Prav tako je nujno potrebno, da otroka ali doraščajočega pripravimo do spoznanja, da imajo slaba dejanja posledice. V človeku je treba prebuditi zmožnost, da se prestavi v položaj drugega in boleče začuti njegovo trpljenje, če mu je kdo povzročil bolečino. Nekatere kazni za nesocialno, napadalno ravnanje imajo prav ta namen. Pomembno je, da otroka dosledno vzgajamo za to, da prosi za odpuščanje in popravi škodo, ki jo je povzročil drugemu. Če bo vzgoja pomagala v zorenju osebne svobode, bo otrok kasneje, ko bo odrasel, uvidel, da je

³ Pastoralna konstitucija *Cerkev v sedanjem svetu*, 17.

bilo zanj dobro, da je zrasel v družini in tudi sam prenašal zahteve, ki jih terja vsak vzgojni proces.

269. Opominjanje je spodbuda, če hkrati cenimo in dajemo priznanje prizadevanju in če otrok odkrije, da njegovi starši ohranjajo potrpežljivo zaupanje. Otrok, ki je bil deležen ljubeče graje, čuti, da ga upoštevajo, zaznava, da je nekdo, da njegovi starši priznavajo njegove zmožnosti. To ne zahteva, da bi bili starši brez napake, temveč da znajo ponižno priznati svoje omejitve in pokažejo svoje prizadevanje, da bi se poboljšali. Vendar eno od pričevanj, ki jih otroci potrebujejo od staršev, je to, da ne dopuščajo, da bi jih premagala jeza. Otroka, ki je naredil kaj slabega, je treba opomniti, a nikoli kot nasprotnika ali kot koga, na katerega stresemo svojo jezo. Poleg tega mora odrasli vedeti, da so nekatera slaba dejanja povezana s slabostmi in omejitvami, ki so tipične za določeno starost. Zato bi bilo nenehno kaznovanje, pri katerem ne bi upoštevali različne teže dejanj, škodljivo in bi sprožilo malodušnost in slabo voljo: »In vi, očetje, ne jezite svojih otrok« (Ef 6,4; prim. Kol 3,21).

270. Temeljnega pomena je, da z disciplino ne pohabimo otrokovih želja, ampak da z njo prebudimo željo po stalnem izpopolnjevanju. Kako je mogoče povezati disciplino z notranjim nemirom? Kako doseči, da bo disciplina otroka spodbujala, da ubere pravo pot, in da je ne bo doživljal kot zid, kot zanikanje, ali razsežnost vzgoje, ki ga dela zavrtega? Treba je najti ravnovesje med skrajnostma, ki sta obe enako škodljivi: ena je, če bi hoteli zgraditi svet po otrokovi meri in njegovih željah, kar potem zraste v občutek, da ima pravice, ne pa odgovornosti; druga skrajnost pa je, ko bi otroka pripeljali do tega, da bi živel brez zavesti o svojem dostojanstvu, svoji enkratni istovetnosti in svojih pravicah, da bi ga mučile dolžnosti in bi bil odvisen od izvrševanja želja drugih.

Potrpežljivi realizem

271. K moralni vzgoji spada, da od otroka ali mladostnika zahtevamo samo to, kar zanj ne predstavlja nesorazmerno velike žrtve; od njega je treba terjati samo tako mero napora, ki v njem ne sproži nejevolje ali povzroči zgolj izsiljeno ravnanje. Običajna pot je ta, da predlagamo majhne korake, ki jih lahko razumejo, sprejmejo in cenijo, ter vključujejo zmerno odpovedovanje. Nasprotno pa s prekomerno zahtevnost-

jo ne dosežemo ničesar; kakor hitro se človek lahko reši avtoritete, bo verjetno prenehal delati dobro.

272. Včasih etična vzgoja vzbudi prezir, ki je posledica izkušenj zapuščenosti, razočaranja, pomanjkanja naklonjenosti ali slabe podobe staršev. Na etične vrednote projicirajo popačene podobe očeta ali matere ali šibkosti odraslih. Zato je treba odraščajočim pomagati, da izpeljejo analogijo: vrednote so posebno uresničene v kakem zelo vzornem človeku, so pa tudi nepopolno udejanjene in v različnih stopnjah. Ker so odpori mladostnikov zelo povezani s slabimi izkušnjami, je hkrati nujno, da jim pomagamo stopiti na pot ozdravljanja ranjenega notranjega sveta, da bi lahko napravili korak k razumevanju in k spravi z ljudmi in z družbo.

273. Če predlagamo vrednote, moramo delati majhne korake, iti naprej na razne načine, uglaseno z željami in konkretnimi zmožnostmi človeka, pri tem pa ne uporabljati togih, nespremenljivih metod. Dragoceni prispevki psihologije in pedagogike kažejo nujnost procesa v stopnjah, da bi dosegli spremembe v ravnanju, vendar tudi svoboda potrebuje »kolesnice« in spodbude, kajti to, da ostane človek prepuščen sam sebi, ne zagotavlja nikakršnega zorenja. Konkretna, realna svoboda je omejena in pogojena. Ne obstaja čista sposobnost, da bi z absolutno spontanostjo izbirali dobro. Vedno ne razlikujemo dobro med »prostovoljnim« in »svobodnim« ravnanjem. Lahko kdo zelo močno stremi po čem, kar je zlo, kar pa ima svoj izvor v neustavljivi strasti ali v slabi vzgoji. V tem primeru je njegova odločitev čisto prostovoljna, ne nasprotuje njegovi volji, vendar ni svobodna, kajti v tem primeru skoraj ni mogoče, da se ne bi odločil za zlo. Tako se dogaja z zasvojenjem z mamili. Ko hlepi po mamilu, to dela z vsem poželenjem, vendar je tako odvisen, da v tem trenutku ni zmožen sprejeti druge odločitve. Njegova odločitev je torej prostovoljna, a ni svobodna. Nobenega smisla nima, da bi »mu pustili prosto izbiro«, saj dejansko ne more izbirati, in če ga izpostavimo mamilu, samo stopnjujemo njegovo odvisnost. Potrebuje pomoč drugih in prevzgojo.

Družinsko življenje kot vzgojno okolje

274. Družina je prva šola človeških vrednot, kjer se učimo, kako pravilno uporabljati svobodo. So nagnjenja, ki so dozorevala v otroštvu, ki prevzamejo globine osebe in ostanejo za vse življenje kot čustvo naklonjenosti do neke vrednote ali kot spontano zavračanje določenih drž. Številni vse življenje ravnaajo na enak način zato, ker menijo, da je veljaven tisti način, ki so ga prevzeli v otroštvu: »Tako so me naučili«; »To je tisto, kar so mi vbili v glavo«. V okviru družine se človek lahko tudi nauči, kako kritično razlikovati sporočila raznih družbenih občil. Na žalost nekateri televizijski programi ali nekatere oblike reklame vplivajo negativno in slabijo vrednote, ki jih je kdo sprejel v družini.

275. V tem času, ko vladata tehnološki nemir in naglica, imajo družine pomembno nalogo v tem, da vzgajajo k sposobnosti za čakanje. Ne gre za to, da bi otrokom prepovedali igrati se z elektronskimi napravami, ampak za to, da bi našli obliko, kako bi jih naučili razlikovati različne načine mišljenja, da ne bi prenašali digitalne hitrosti na vsa področja življenja. Če nekaj odložimo, ne pomeni, da smo zavrnilo željo, temveč to, da smo odložili čas njene zadovoljitve. Če otroci ali mladostniki niso vzgojeni za to, da bi znali na nekatere stvari počakati, bodo postali brezobzirni ljudje, ki vse podrejajo neposrednemu zadovoljevanju svojih potreb. Tako dorastejo z razvado »vse in takoj«. To je huda zabloda, ki ne pospešuje svobode, temveč jo slabi. Če pa nasprotno vzgajamo za to, da se otrok nauči nekatere stvari odložiti in počakati na primeren trenutek, potem ga učimo, kaj pomeni obvladati se, biti samostojen tudi v odnosu do lastnih nagonov. Ko otrok tako izkusi, da je zmožen vzeti samega sebe v roke, se krepí njegova samozavest. Hkrati pa ga to nauči, da spoštuje svobodo drugih. Seveda to ne pomeni, da bi od otrok zahtevali, da se obnašajo kakor odrasli, vendar je enako narobe, če podcenjujemo njihove zmožnosti, da rastejo v zorenju za odgovorno svobodo. V zdravi družini poteka ta pouk čisto spontano, kot to narekujejo potrebe skupnega življenja.

276. Družina je prostor primarne družbene vzgoje, saj je prvi kraj, kjer se učimo, kako živeti v odnosu do drugega, kako ga poslušati, čutiti z njim, ga prenašati, spoštovati, mu pomagati in skupaj živeti. Naloga vzgoje je, prebuditi občutenje sveta in družbe kot družine; to je vzgoja, ki usposablja za to, da »stanujemo« tudi onstran mej domače hiše. V

družinskem okolju se učimo, kako si pridobiti smisel za sosedstvo, skrb za druge, pozdravljanje. Tu se predre prvi krog smrtonosne sebičnosti in tu spoznamo, da živimo skupaj z drugimi, ki zaslužijo našo pozornost, prijaznost in simpatijo. Brez te prve vsakdanje mikroskopske razsežnosti ne more biti nobene družbene povezave. Gre za to, da smo skupaj v sosedstvu, kjer se dan za dnem križajo naše poti, skrbimo za stvari, ki zadevajo vse, in si v malih vsakdanjih stvareh med seboj pomagamo. Družina mora vsak dan najti nove oblike, kako pospeševati medsebojno priznavanje.

277. V krogu družine je mogoče na novo oblikovati navade v zvezi s porabo, da bi vzajemno skrbeli za skupni dom: »Družina je najvažnejši subjekt celovite ekologije, ker je prvovrsten družbeni subjekt, ki v svoji notranjosti vsebuje obe osnovni načeli človeške civilizacije: načelo skupnosti in načelo rodovitnosti.«⁴ Tudi težki in zahtevni trenutki lahko delujejo zelo vzgojno. To se na primer zgodi, če se v družini pojavi bolezen, kajti »spričo bolezni zaradi človeške slabosti nastanejo tudi v družini težave. Toda v splošnem čas bolezni krepí družinske vezi. (...) Vzgoja, ki otroke odvrča od občutljivosti za človeško bolezen, otrdi srce, in pelje k temu, da postanejo neobčutljivi, nezmožni, da bi se soočili s trpljenjem in pridobili izkušnjo človeške ranljivosti.«⁵

278. Sodobna, vedno bolj izpopolnjena komunikacijska in zabavna tehnologija vzgojno srečevanje staršev z otroki lahko lajša ali tudi ovira. Če jo uporabljamo pametno, je lahko koristna, ker med seboj kljub krajevni oddaljenosti povezuje družinske člane. Stiki so lahko pogosti in pomagajo reševati težave.⁶ Mora pa biti jasno, da tehnologija ne more ne nadomestiti ne odpraviti nujnosti osebnega in globljega pogovora, ki terja telesni stik ali vsaj glas drugega človeka. Vemo, da ta sredstva včasih ljudi celo oddaljujejo drugega od drugega, namesto da bi jih zbliževala, kot se na primer dogaja, če se v času obeda vsak poigrava s svojim mobilnim telefonom ali če eden od zakoncev zaspi, medtem ko čaka na drugega, ki cele ure zapravlja čas s kako elektronsko napravo. Tudi to mora v družini biti povod za pogovore in dogovore, ki omogočajo, da dajemo prednost srečevanju družinskih članov

⁴ Frančišek, *Kateheza* (30. septembra 2015), v: *L' Osservatore Romani*, 1. oktobra 2015, 8.

⁵ Frančišek, *Kateheza* (10. junija 2015), v: *L' Osservatore Romano*, 11. junija 2015, 8.

⁶ Prim. *Relatio finalis* (2015), 67.

in se ne zatekamo k nerazumnim prepovedim. Vsekakor ne smemo zanemariti nevarnosti novih oblik komunikacije za otroke in mladostnike, ki včasih postanejo brezvoljna bitja, izolirana od realnega sveta. Ta »tehnični avtizem« je lahko razlog, da so bolj izpostavljeni manipulacijam tistih, ki skušajo iz sebičnih interesov vdreti v njihov notranji svet.

279. Prav tako ni dobro, če starši postanejo svojim otrokom vsemo-gočna bitja, ki jim edinim lahko zaupajo, kajti tako preprečijo njihovo primerno socializacijo in čustveno zorenje. Da bi lahko starševsko vzgojno vlogo razširili in uveljavili tudi v širšem družbenem prostoru, so »krščanske skupnosti (...) poklicane, da podpirajo vzgojno nalogo družin«,⁷ posebno s katehezami uvajanja. Da bi pospeševali celovito vzgojo, moramo »na novo (...) poživiti povezavo med družino in krščansko skupnostjo«. Sinoda je hotela potrditi pomen katoliških šol. Te šole »izvršujejo pomembno funkcijo, ko gre za to, da podpirajo starše pri vzgoji otrok. (...) Katoliške šole je treba v njihovem poslanstvu spodbujati, naj pomagajo učencem, da bodo rasli v zrele odrasle, ki morejo na svet gledati s pogledom Jezusove ljubezni in razumejo življenje kot poklicanost, da služijo Bogu.«⁹ V ta namen »je treba odločno vztrajati pri svobodi Cerkve, da posreduje svoj nauk, kakor tudi pri pravici vzgojiteljev do ugovora vesti«. ¹⁰

»Da« spolni vzgoji

280. Drugi vatikanski cerkveni zbor je govoril o nujnosti, da morajo otroci in mladostniki »dobivati pozitiven in moder spolni pouk«, ki naj se odvija »vzporedno z doraščanjem« in naj bo »v skladu z napredkom psihološke, pedagoške in didaktične znanosti«. ¹¹ Morali bi se vprašati, če so naše vzgojne ustanove sprejele ta izziv. V času, ko so navzoče težnje, da bi spolnost zbanalizirali in osiromašili, je načrtovanje spolne vzgoje težka naloga. Razumeti jo je mogoče samo v okviru vzgoje za ljubezen, za medsebojno podarjanje sebe. Tako govorica spolnosti ne

⁷ Frančišek, *Kateheza* (20. maja 2015), v: *L' Osservatore Romano*, 21. maja 2015, 8.

⁸ Frančišek, *Kateheza* (9. septembra 2015), v: *L' Osservatore Romano*, 10. septembra 2015, 8.

⁹ *Relatio finalis* (2015), 68.

¹⁰ Prav tam, 58.

¹¹ Drugi vatikanski vesoljni cerkveni zbor, *Izjava o krščanski vzgoji* (*Gravissimum educationis*, 1965), 1.

bo izpostavljena žalostnemu obubožanju, ampak bo obogatena. Spolni nagon je mogoče kultivirati s spoznavanjem sebe in razvijanjem sposobnosti samoobvladovanja, ki lahko pomagata odkriti dragocene sposobnosti za veselje in ljubeče srečevanje.

281. Spolna vzgoja daje informacijo, vendar ne smemo pozabiti, da otroci in mladostniki še niso dosegli polne zrelosti. Informacija mora priti v primernem trenutku in na način, ki je prilagojen obdobju njihovega življenja. Ni prav, če jih hočemo napolniti s podatki, ne da bi razvijali njihovo kritično občutljivost do poplave ponudb, do pornografije brez nadzora in do množice dražljajev, ki lahko vodijo v sprevrženo spolnost. Mladostniki se morajo zavedati, kako jih bombardirajo s sporočili, ki ne stremijo po njihovem blagru in zorenju. Treba jim je pomagati, da bi prepoznali in iskali pozitivne vplive, hkrati pa naj bi se oddaljili od tega, kar kazi njihovo sposobnost za ljubezen. Prav tako moramo vedeti, da se »predvsem, kadar želimo otroke in mladostnike uvajati v témo spolnosti, pokaže, kako je nujno najti novo, primernejšo govorico«. ¹²

282. Spolna vzgoja, ki varuje določen čut za sramežljivost, je neprecenljive vrednosti, četudi danes nekateri menijo, da je to stvar preteklosti. Sramežljivost je naravna drža človeka, ki varuje svojo notranjost in se izogiba temu, da bi postal zgolj predmet. Brez sramežljivosti lahko čutno ljubezen in spolnost razvrednotimo v obsedenost, ki nas usmerja samó na spolno dejanje, na bolesterne oblike spolnosti, ki pačijo našo sposobnost za ljubezen, in na razne vrste spolnega nasilja, pri katerem se človek predstavlja na nečloveški način ali usmerja v to, da škoduje drugim.

283. Pogosto se spolna vzgoja osredotoča na vabilo k »zaščiti« in skrbi za »varen seks«. Ti izrazi sporočajo negativno držo do naravnega namena spolnosti, ki je rojevanje, kot da bi bil otrok sovražnik, pred katerim se je treba zavarovati. Tako se namesto sprejemanja pospešuje narcisistična napadalnost. Neodgovorno je vabiti mladostnike, naj se igrajo s svojim telesom in svojimi poželenji, kakor da bi bili zreli ljudje, ki imajo svoje vrednote, medsebojne obveznosti in cilje, ki so lastni zakonu. Tako jih lahko miselno spodbujajo, naj drugega uporabljajo

¹² *Relatio finalis* (2015), 56.

kot predmet, ob katerem naj poskušajo kompenzirati lastne pomanjkljivosti in omejitve. Pomembno pa je nekaj drugega: naučiti jih različnih oblik izražanja ljubezni, skrbi drug za drugega, spoštljive nežnosti, komunikacije, ki je napolnjena s smislom. Kajti vse to pripravlja celovito in velikodušno darovanje sebe drugemu, kar po javnem sprejemu obveznosti s poroko dobi izraz v telesni podaritvi. Tako se bo telesna združitev pokazala kot znamenje vseobsegajoče zavezanosti, ki jo je obogatila doslej prehojena pot.

284. Ne smemo varati mladih ljudi s tem, da jih usmerjamo v to, da zamenjajo ravni: seksualna privlačnost sicer »ustvari za hip iluzijo združitve, vendar ostaneta ljubimca brez ljubezni kljub tej »združitvi«
tujca, prav tako daleč vsaksebi, kot sta bila prej». ¹³ Telesna govorica zahteva potrpežljiv čas učenja, ki omogoči, da človek razume in vzgoji svoje želje, šele potem se bo lahko resnično daroval drugemu. Če hoče kdo vse dati naenkrat, se lahko zgodi, da ne bo dal ničesar. Imeti razumevanje za šibkosti ali zmedenosti odraščajočih ljudi je nekaj drugega, kot pa spodbujati jih, naj podaljšujejo čas nezrele ljubezni. Vendar kdo še danes govori o teh stvareh? Kdo je sposoben resno jemati mlade ljudi? Kdo jim pomaga, da bi se resno pripravili na veliko in velikodušno ljubezen? S spolno vzgojo se ravna zelo lahkomiselno.

285. Spolna vzgoja mora vključevati tudi pozornost in spoštovanje različnosti, ki vsakemu kaže možnost, kako preseči zapiranje v lastne meje, da bi se odprl sprejemanju drugega. Če odmislimo razumljive težave, ki jih lahko doživlja vsak, moramo pomagati, da bi sprejemali lastno telo, kot je bilo ustvarjeno, saj »se misel, da gospodujemo nad lastnim telesom, spreminja – pogosto prefinjeno – v miselnost, da lahko popolnoma gospodujemo nad stvarstvom. Ustrezno sprejemanje lastnega telesa ter skrbno in spoštljivo upoštevanje njegovega pomena sta bistveni postavki za pristno humano ekologijo. Tudi spoštovanje svojega telesa v njegovi ženskosti ali moškosti je nujno za spoznavanje samega sebe v razmerju do drugega. Tako je mogoče z vese-

¹³ Erich Fromm, *The Art of Loving*, New York 1956, 54 (slov. prevod: *Umetnost ljubezni*, Mladinska knjiga, Ljubljana 2012, 75–76.)

ljem sprejeti drugega ali drugo kot poseben dar, ki je delo Boga Stvarnika, in se vzajemno bogatiti.«¹⁴ Samo če se znebimo strahu pred različnostjo, se lahko rešimo ujetosti v svoj jaz in zaljubljenosti vase. Spolna vzgoja mora prispevati k temu, da človek sprejme lastno telo, tako da se ne bo ukvarjal z mislijo, kako bi »izbrisal razliko med spoloma, ker se ne zna več z njo spoprijeti«.¹⁵

286. Prav tako ne smemo spregledati, da pri oblikovanju ženskega ali moškega načina bivanja niso pomembni samo biološki ali genetski, temveč tudi raznovrstni drugi dejavniki, kot so: značaj, družinska zgodovina, kultura, življenjske izkušnje, izobrazba, vplivi prijateljev, svojcev in vplivnih oseb kakor tudi druge okoliščine, ki se jim je treba prilagajati. Res je, da tega, kar je moško in žensko, ne moremo ločiti od Božjega stvariteljskega dela, ki obstaja pred vsemi našimi odločitvami in izkušnjami. V tem so tudi biološke prvine, ki jih ne moremo spregledati. Vendar je tudi res, da moško in žensko med seboj nista strogo ločena. Zato je možno, da moški lahko prevzame delo, ki ga običajno opravlja ženska. Če moški prevzame gospodinjske naloge ali več skrbi za otroke, ga to ne naredi manj moškega, niti ne pomeni neuspeha, problematičnega vedenja ali sramote. Otrokom je treba pomagati, da bi te zdrave oblike »izmenjave«, ki očetovskemu liku nikakor ne jemljejo dostojanstva, sprejeli čisto normalno. Togo poudarjanje moškosti ali ženskosti ne vzgaja otrok in mladostnikov k vzajemnosti, ki je del življenja v realnih pogojih zakona. Ta togost lahko ovira razvoj sposobnosti vsakega do te mere, da ima kdo za manj moško, če se kdo posveča umetnosti ali plesu, in za manj žensko, če ima ženska kakršno koli vodstveno funkcijo. To se je, hvala Bogu, spremenilo. Vendar določene nestvarne predstave marsikje še vedno ožijo legitimno svobodo in ovirajo pristen razvoj otrok in njihovih sposobnosti.

Posredovanje vere

287. Bistveni del vzgoje otrok mora biti tudi posredovanje vere. To pa otežuje sedANJI slog življenja z razporeditvijo delovnega časa in zapletenostjo današnjega sveta, v katerem mnogi živijo v mrzličnem ritmu, v boju za preživetje.¹⁶ Kljub temu mora biti domača hiša še naprej kraj,

¹⁴ Papež Frančišek, Okrožnica *Hvaljen, moj Gospod*, Cerkevni dokumenti 149, Ljubljana 2015, 155.

¹⁵ Frančišek, *Kateheza* (15. april 2015), v: *L' Osservatore Romano*, 16. aprila 2015, 8.

¹⁶ Prim. *Relatio finalis* (2015), 13–14.

kjer se učimo, kako spoznavati osnove in lepoto vere, kako moliti in služiti bližnjemu. To se začne s krstom, kjer – kakor je rekel sv. Avguštin – matere, ki prinesejo svoje otroke, »sodelujejo pri svetem rojstvu«. ¹⁷ Potem se začenja rast novega življenja. Vera je Božji dar, ki ga prejmemo pri krstu, in ne dosežek človeškega dela, vendar so starši Božje orodje za to, da vera zori in se razvija. »Lepo je, kadar matere navajajo svoje otročiče, naj Jezusu ali Božji Materi pošljejo poljub. Koliko nežnosti je skrito v tem! V tistem trenutku postane otroško srce kraj molitve.« ¹⁸ Posredovanje vere otrokom predpostavlja, da starši resnično izkusijo, da je treba v Boga zaupati, ga iskati in potrebovati. Kajti samo tako en rod oznanja drugemu rodu slavo njegovih del, pripoveduje o silovitih Božjih delih (prim. Ps 145,4), samo tako lahko oče pripoveduje otrokom o Božji zvestobi (prim. Iz 38,19). To zahteva, da izprosimo Božje delovanje v srcih, kamor sami ne moremo priti. Gorčično zrno, tako drobno seme, postane veliko drevo (prim. Mt 13,31–32) in tako spoznamo nesorazmernost med delovanjem in njegovim učinkom. Potem vemo, da ne gospodujemo nad darom, temveč smo le njegovi skrbni upravitelji. Naše ustvarjalno prizadevanje je vendar prispevek, ki nam odpira možnost sodelovati z Božjo pobudo. Zaradi tega je treba ceniti »zakonske pare, matere in očete kot dejavne subjekte kateheze. (...) Družinska kateheza je učinkovita metoda in v veliko pomoč mladim staršem, da se zavejo svojega poslanstva oznanjevalcev evangelija v lastni družini.« ¹⁹

288. Vzgoja v veri se mora prilagoditi vsakemu otroku, kajti nekdam uporabljena sredstva ali »recepti« pogosto ne delujejo več. Otroci potrebujejo simbole, kretnje, pripovedi. Odraščajoči običajno zapadejo v krizo, ko težko sprejemajo avtoritete in zahteve, zato je treba v njih spodbujati lastna verska doživetja in jim ponuditi svetle zgled, ki so prepričljivi že zaradi svoje lepote. Starši, ki želijo spremljati vero svojih otrok, bi morali pozorno paziti na njihove spremembe, kajti vedeti morajo, da v duhovno izkustvo ne smemo nikogar siliti, temveč mora biti to prepuščeno njihovi svobodi. Temeljnega pomena je, da otroci čisto konkretno vidijo, da je staršem molitev zares pomembna. Zato

¹⁷ Sv. Avguštin, *De sancta virginitate*, 7, 7: PL, 40, 400.

¹⁸ Frančišek, *Kateheza* (26. avgusta 2015), v: *L' Osservatore Romano*, 27. avgusta 2015, 8.

¹⁹ *Relatio finalis* (2015) 89.

imajo lahko trenutki molitve v družini in izrazne oblike ljudske pobožnosti večjo evangelizacijsko moč kot vse kateheze in vsi govori. Rad bi posebej izrekel svojo zahvalo vsem materam, ki tako kot sv. Monika molijo za svoje otroke, ki so se oddaljili od Kristusa.

289. Če tako posredujemo vero otrokom, da jo lažje izražajo in lahko v njej rastejo, to prispeva, da družina postane oznanjevalka in začne sama od sebe vero dajati vsem, ki pridejo z njo v stik, tudi zunaj lastnega družinskega kroga. Otroci, ki doraščajo v misijonarskih družinah, pogosto sami postanejo misijonarji, če znajo starši živeti to nalogo tako,²⁰ da jih drugi občutijo kot ljudi, ki so jim blizu in prijateljski, in tako, da otroci odraščajo v takem odnosu do sveta, da se ne odpovedo svoji veri in prepričanju. Spomnimo se, da je sam Jezus jedel in pil z grešniki (prim. Mr 2,16; Mt 11,19), da se je hotel pomuditi v pogovoru s Samarijanko (prim. Jn 4,7–26) in je ponoči sprejel Nikodema (prim. Jn 3,1–21), da je prostitutki dovolil, da mu je mazilila noge, in ni okleval dotikati se bolnikov (prim. Mr 1,40–45; 7,33). Isto so delali njegovi apostoli, ki nikakor niso zaničevali drugih, se niso umaknili v majhne skupine izvoljenih in se izločili iz življenja svojega ljudstva. Ko so jih oblastniki preganjali, »so bili pri vsem ljudstvu priljubljeni« (Apd 2,47; prim. 4,21.33; 5,13).

290. »Družina se postavlja kot subjekt pastoralnega delovanja po izrecnem oznanjanju evangelija in dediščini različnih oblik pričevanja: solidarnosti do ubogih, odprtosti za različnost oseb, ohranjanja stvarstva, moralne in materialne solidarnosti do drugih družin, predvsem najbolj potrebnih, zavzemanja za pospeševanje skupnega blagra, tudi s spreminjanjem (krivičnih) družbenih struktur. Izhajati je treba iz okolja, v katerem družina živi, ko izvršuje dela telesnega in duhovnega usmiljenja.« To mora biti umeščeno v okvir najdragocenejšega prepričanja kristjanov: prepričanja o Očetovi ljubezni, ki nas podpira in spodbuja, ki je bila razodeta v popolni izročitvi Jezusa Kristusa, ki živi med nami in nas usposablja, da se skupaj spoprijemamo z vsemi težavami in vsemi fazami življenja.

²⁰ Prav tam, 93.

Tudi v srcu vsake družine je treba prebuditi zven *kerygme* – prilično ali neprilično –, da ta razsvetli pot. Vsi bi morali zaradi živega izkustva v naših družinah biti sposobni reči: »In mi smo spoznali ter se prepričali o ljubezni, ki jo ima Bog do nas« (1 Jn 4,16). Samo iz te izkušnje bo družinska pastorala omogočila, da postanejo družine hkrati domače cerkve in kvas, ki evangelizira družbo.

dr. Stanko Gerjolj CM

ŽIVLJENJSKI PROSTOR SODOBNIH KATEHIZIRANCEV – KAJ LAHKO PONUDI KATEHEZA?

1 Polarizacija življenja in družbe ter problem

»drugorazrednosti«

2 Laž, preračunljivost in pragmatizem

3 Razvajenost iz strahu

4 (Ne)Moč tišine

5 Pristna empatija v službi resnice

6 Elektronsko nasilje

7 Holistična kateheza kot »nova filozofija vzgoje«

Življenjski prostor katehizirancev – otrok in mladostnikov – najbrž ni bil še nikoli tako pester in različen kot danes, po drugi strani pa imajo kljub temu posamezniki veliko skupnega. Eden izmed skupnih občutkov je gotovo dejstvo, da življenjski prostor katehizirancev v veliki meri definirajo odrasli, ki so še vedno močno povezani s preteklostjo, čeprav mnogi tega ne priznajo, nekateri pa to načrtno zavračajo. Prav povezanost s preteklostjo je za sodobne katehizirance tisto skupno odprto vprašanje, ki jim povzroča težave, čeprav sami preteklosti niti ne poznajo. Njihova težava je v tem, da neprestano srečujejo odrasle, ki preteklosti niso predelali in sedaj – namesto da bi predelovali lastne travme – travmatizirajo otroke in mladostnike.

Veliko travmatičnih občutkov je povezanih z dinamikami družbe preteklega totalitarizma, ki se v posameznih segmentih še vedno pojavljajo ter vplivajo na življenjski prostor otrok in mladostnikov. Precej primerov potrebnega globinskega predelovanja travmatičnih sporočil sledi iz spremenjenih družbenih razmer, ki sedaj omogočajo, da se odpirajo desetletja zamolčana boleča občutja. Seveda je na ravni površinskih pogledov življenjski prostor slovenskih katehizirancev primerljiv evropskim razmeram, a se zaradi navedenih nerazrešenih vprašanj odraslih v prenekaterih bistvenih elementih kljub temu razlikuje. Poleg splošnih potrošniških značilnosti tako katehiziranci čutijo nenavadno čustveno oddaljenost in distanco svojih staršev, kar jih pušča v negotovosti in jim otežuje vizualiziranje prihodnosti. V veliki meri ostajajo v veljavi mnoga nenapisana pravila in utečene navade, ki jih tudi otroci in mladostniki sprejemajo kot »danost«, misleč, da jim »ne pridejo do živega«, dejansko pa na nezavedni ravni potekajo povsem drugačni procesi, kot jih krojijo na zavedni ravni.

1 Polarizacija življenja in družbe ter problem »drugorazrednosti«

V totalitarizmu, ki redno in totalno nadzira vzgojne sisteme, njegovi nosilci diferencirajo vso življenjsko realnost na »našo« in »tujco« oziroma sovražno, ljudi pa na »naše« in »sovražnike« (Gerjolj 2014, 939).¹ Ta izsiljena polarizacija družbe in življenja v njej je bila značilna tako za dogajanje v javnosti kot za pedagoško delo (Vodičar 2011). Iz analize takratnih učnih načrtov in gradiv je mogoče ugotoviti, da do nje ni prihajalo slučajno in nenamerno, marveč je bila polarizacija družbe načrtovan projekt komunističnega vzgojnega in izobraževalnega koncepta. Sicer pa je razdvojenost med »besedo in dejanjem«, med navidezno in dejansko resničnostjo, med teorijo in prakso na vseh življenjskih področjih v obdobju komunizma ena od njegovih osnovnih značilnosti, ki ponazarja njegovo notranjo konfliktnost in krhkost.

Nasilna ideološka diferenciacija in agresivna ateizacija je tudi Cerkev kot domala edino ne povsem obvladljivo alternativno združenje »silila« v oblikovanje lastnega vzgojnega koncepta vzgoje, ki je v očeh učencev deloval kot »vabilo« k preziru in ustvarjanju sovražnikov (Babolan 1982, 280). Čeprav je bil vseskozi politični totalitarizem tisti, ki je za svoj obstoj potreboval sovražnike, se je v tem obdobju tudi v Cerkvi pokazalo, da je z etiketiranjem »sovražnikov« lažje promovirati svoja stališča kot v vrednostno nezainteresiranem liberalizmu. Fundamentalizem šolske ateistične vzgoje je tako provociral fundamentalistično naravo tudi v oznanjevanju in vzgoji, saj so učenci v večini primerov dojemali stališča Cerkve kot fundamentalistična, tudi če so bila posredovana le kot stališča. Res pa je, da se v takratni katehetski literaturi nahaja kar nekaj stališč, ki so napisana v podobni logiki, kot so jo uporabljali šolski učbeniki in priročniki (Gerjolj 1997, 141–144). Ta s sovraštvom prepojena fundamentalistična dvojnost je imela pogosto za posledico, da so se mladi notranje distancirali od obeh vzgojnih institucij ter so z njima emocionalno le delno sodelovali.

Ideološka razdvojenost družbe provocira pri otrocih občutke konfliktnih stališč, ki si nujno nasprotujejo: različnost ni možna. Realnost je

¹ Ko je po znanem scenariju po vsej Vzhodni Evropi z revolucijo prevzela oblast Komunistična partija, je kar najhitreje poskrbela, da je Cerkev postala deklarirani »notranji« sovražnik vsega, kar je veljalo za napredno (Juhant 2010, 165).

sestavljena iz »nas« in »drugih« (sovražnikov). Mladi in otroci živijo v nekakšnem pravljичnem bojevanju med dobrim in zlom, kjer »država« in »medijska javnost« odločata o tem, kdo oziroma kaj je dobro in kdo oziroma kaj zastopa zlo. Ob tem se izročilo totalitarne tradicije, kjer je bila Cerkev v nekakšnem »naravnem smislu« povezana z zlom in zao-stalostjo, vse do sodobne medgeneracijske komunikacije ni spremeni-lo. Zato veliko odraslih ter z njimi otrok in mladostnikov skriva reli-giozno dimenzijo življenja in si ne upa izraziti svoje religiozne pripa-dnosti. Za razliko od preteklosti, ko je večina posameznih generacij obiskovala verouk, se danes marsikje identificirajo z manjšino, kar lahko v njih dodatno vzbudi občutke manjvrednosti. To se dogaja zla-sti v primerih, če starši doživljajo lastno vero kot breme ali nekaj, kar jih ne osrečuje in na kar niso ponosni.

2 Laž, preračunljivost in pragmatizem

Komunizmu ni uspelo človeka spremeniti in ga prikrojiti svojim tota-litarnim normam in zahtevam. Uspelo pa mu je toliko razčlovečiti člo-veka, da se sedaj težje samostojno in odgovorno odloča in zastopa svoje mnenje. Pokomunistični človek nima občutka za odločitve in nima vrednotne usmeritve, saj je bil iztrgan iz zgodovine in konteksta, ki bi mu dajal občutek dejanskih odločitev in odgovorno sprejemanje posledic. Človek, ki je pogosto in dolgo časa deležen sprevržene komu-nikacije, »programira« svoje nevrobiološke procese tako, da se tega tudi sam »navadi« ter mu laž postane nekaj normalnega in naravnega (Bauer 2006, 33). Ob tem se sicer občasno počuti nelagodno, a ne ve, od kod to prihaja. Tako se pri vseh generacijah čuti določena življenj-ska praznina in kriza identitete (Kompan Erzar in Erzar 2012, 259). Vse to je čutiti tudi pri verskih učiteljih, katehetih in katehistinjah, še bolj pa pri starših in drugih vzgojiteljih. Po eni strani jih nekdanje do-življanje dvotirne vzgoje sili v površno, a hkrati fanatično institucio-nalno odločanje, ki proizvaja »sovražnike«, po drugi strani pa zlasti mlade zaradi nastale praznine privlačijo sekte ter različna združenja in duhovnosti, ki se prav tako ob podpori režimsko vodenih javnih me-dijev popularizirajo na podlagi polresnic. Vera tako postaja »tržno blago«, verska vprašanja pa prevzemajo logiko in dinamiko marke-tinga. Iskanje resnice postaja manj pomembno, v ospredje miselnih procesov stopa iskanje možnosti, da s čim manjšimi vložki pridemo do kar največjega dobička. Gre torej za nekakšen »verski doping«, kjer je

pomemben končni rezultat, pot do njega ter zlasti uporabljena sredstva pa niso pomembna.

3 Razvajenost iz strahu

Pri iskanju resnice predstavljajo velik izziv medgeneracijski odnosi. Starši današnjih mladih so po spremembah padli v svojevrsten vakuum, ko pogosto niso sposobni pristne in iskrene komunikacije z lastnimi otroki. Velika večina starih staršev je – posredno ali neposredno – sodelovala s totalitarnim režimom ter ga podpirala ali vsaj vzdrževala, saj je le tako lahko od njega pričakovala določene koristi. Goljufanje ter laž in izmikanje so bile »kreposti«, ki so sestavljale »javno dobro«. Otroci so ta ravnanja empatično opazovali ter jih vedno znova ponotranjili, hkrati pa kot kompulzivno ponavljanje prenašali iz roda v rod (Bauer 2006, 26).

Po spremembah so se ti isti ljudje znašli v novem položaju s starimi navadami. Nekateri so se fanatično spreobrnili, kar so otroci občutili kot svojevrsten teror, saj so v podobne spremembe neredko silili tudi njih. Marsikdaj pri osebnostnih spremembah ni šlo za resnično spreobrnitev, marveč za iskanje novih koristi. Zlasti v teh primerih mladi staršem in starim staršem še vedno očitajo, da so nekdaj služili enemu »gospodu«, sedaj naenkrat hočejo drugemu, v obeh primerih pa iščejo zgolj koristi.

Staršem in starim staršem v tem položaju ni lahko. Soočajo se s spoznanjem, da so – nekateri več desetletij – živeli na način in za vrednote, ki so se čez noč sesule. Sedaj čutijo, da so večino svojega najbolj ustvarjalnega življenjskega obdobja živeli prazno in za nekaj, kar danes nima več nobene veljave. To spoznanje je vsekakor težko sprejeti.

Starši na ta izziv različno reagirajo. Manjšina je ta vprašanja uspešno predelala in skupaj z otroki zaživela novo življenje. Starši, ki priznajo svoje napake in zmote, imajo dobro izhodišče in veliko možnosti za »nov začetek«, kjer bodo z veseljem in motivirano sodelovali tudi otroci. Resnične spremembe zbujaajo spoštovanje in motivirajo.

Druga skupina ponovno oziroma še naprej nostalgичno hvali star režim ter beži pred spoznanjem in priznanjem lastnih napak. Tudi nekateri otroci teh staršev se bojijo pogledati resnici v oči ter se nekritično priključujejo lažem svojih staršev. Seveda pa je kar nekaj takih, ki laži

ne prenesejo in skušajo načrtno »rušiti« moč svojih staršev; nekateri se prav zaradi tega vključijo v Cerkev, seveda tudi v kako drugo versko skupnost. Za katehetsko delo je v tem kontekstu pomembno, da »protesta« ne izkorišča za krepitev »fanatizma«, marveč otrokom in mladim v stiki pomaga razkrivati kontekst njihove resničnosti.

Tretja, največja skupina, beži pred konflikti z mladimi ter jim skuša v vsem ustreči, samo da ji ne bi postavljali neprijetnih vprašanj. Tako razvajajo svoje otroke in jih vežejo nase, čeprav čutijo, da to za njihovo prihodnost ni dobro (Adams 2013, 105–108). Kljub temu vztrajajo v tej drži, saj imajo od nje oboji korist: otroci daleč v odraslost »spoštujejo« in hvalijo svoje starše, slednji pa si kupujejo njihovo naklonjenost.

Ne glede na njihove odzive prepoznavajo mladi v odraslih površinskost in pragmatičnost, kajti vedo, da človek svojih notranjih drž in prepričanj ne more *ad hoc* spremeniti. Zanje so postali odrasli neprepričljivi in irelevantni. Stališča odraslih, celo lastnih staršev, neredko zasmehujejo in zavračajo. Sprejemanje zaigrajo le takrat, ko zaslutijo, da se jim obeta neposredna korist. Zaradi »sprejemanja igre« pogosto zapadejo v apatijo, kjer v množici polresnic oblikujejo fanatična stališča in se izživljajo v agresivnosti. S tem namreč nadomeščajo pomanjkanje lastne identitete, občutka zdrave pripadnosti in smiselne vrednostne orientacije (Bauer 2006, 138).

Ko ugotavljamo, da se v pokomunističnih okoljih množi agresivnost in kriminalnost med mladimi, velja pripomniti, da se to ne dogaja zato, ker se s strani odraslih ne bi počutili razumljene, marveč prej zato, ker se odrasli bojijo neprijetnih vprašanj in niso sposobni nuditi relevantnega vzgojnega »upora«.² Zaradi ugodnosti in pragmatičnih uspehov so se namreč starši naučili izmikati izzivom ter »empatično« igrati harmonijo, česar mladi ne morejo sprejeti (Kristeva 1991, 75). Mladi namreč ne prenesejo izmikajoče se komunikacije (Schellenbaum 1993, 84). V spremenjenih razmerah se mnogi odrasli ne morejo izogniti očitkom, da so s svojim pragmatizmom podpirali sistem, ki je bil

² Pri nekem »soočenju generacij« so mladi kot prvo vprašanje postavili staršem: »Zakaj se nas bojite?« Okrog tega vprašanja se je potem vrtela celotna komunikacija.

nečloveški in nehuman, pokvarjen in celo zločinski.³ Tovrstni pritiski jih jezijo, s ponotranjanjem jeze pa silijo v apatijo in depresijo (Hunt 2008, 101). Tako v nekdanjih komunističnih državah velja ugotovitev, da je apatičnost najprej problem odraslih in šele nato mladih.⁴

4 (Ne)Moč tišine

Za skupino otrok in odraslih, ki so zaradi vere postali žrtve totalitarizma, so razlogi za oteženo komunikacijo in iskanje resnice povezani tudi s prikritimi in zamolčanimi grozodejstvi po drugi svetovni vojni. Mnogi otroci so takrat ostali brez staršev in sorodnikov. Veliko je bilo pobitih, mnogi so emigrirali. Ker so bili večinoma na »napačni strani«, o njih ni bilo dovoljeno govoriti. Starši z »napačne strani« so celo lastnim otrokom prikrivali svoje zgodbe ter jim posredovali le polresnice, kajti strah pred šikaniranjem v šoli in javnosti je bil premočan. Ko so otroci deležni polresnic in izmikanja s strani lastnih staršev, se v njih poruši temeljno zaupanje in naseli apriorni dvom v vse, kar posredujejo odrasli (Ross in Nisbett 2011, 213–214).⁵ Gre za psihično zlorabo, ki otroka oropa psihične stabilnosti ter onemogoča naravno odraščanje in socializacijo.

Grozodejstva nad vernimi kristjani so bila sicer storjena že daleč v preteklosti, a so posledice še vedno vidne. Otroci pobitih ter mučenih in zlorabljenih staršev so takrat čutili globok eksistencialni vakuum, a so bili v močni komunistični evforiji brez ustrezne opore. Pod ideološkimi pritiski so se v totalni odvisnosti prelevili v »delavsko maso«, s katero ni bilo težko manipulirati. Mnogi otroci vernih staršev so bili pod ideološkimi pritiski prisiljeni prezirati vse, kar je bilo povezano z njihovimi predniki.⁶ Čeprav jim starši o svojih bolečinah niso poročali, so »vse vedeli«. Zaradi pomanjkanja konkretnih informacij so si v svoji

³ Te okoliščine so primerljive s situacijo po padcu nacizma v Nemčiji, ko so prav tako mnogi »morali« priznati, da so s svojo pasivnostjo tiho »podpirali« nastajanje in razširjanje zločina (Baake 1993, 118).

⁴ Pri neki pilotski raziskavi so študentje ugotovili, da odrasli nad 72 % komunikacije namenijo negativnim sporočilom.

⁵ To velja seveda tudi za ostale skupine staršev, vendar otroci »polresnice«, ki so jim posredovane iz strahu (in ne iz koristljubja), doživijo globlje ter bolj eksistencialno.

⁶ Izražanje prezira do staršev in sorodnikov je bilo v šoli in javnosti vedno ovrednoteno kot »posebno pogumno dejanje«. To je najbrž povezano z dejstvom, da so komunisti ustvarjali strah in sovraštvo kolektivno in na kolektivni ravni. Že takoj po vojni pogosto zasledimo, da niso iskali in pobijali individualnih »sovražnikov«, marveč so iztrebljali cele družine, ne glede na osebno »krivdo« (Dežman 2014, 613).

domišljiji neredko predstavljali celo težje življenjske situacije, kot so bile v resnici (Waynryb 2001, 111; Wutti 2013, 47–48). Ta strah jih je silil, da so svojo versko pripadnost skrivali. Čeprav so otroke kljub temu pošiljali k verouku, sami z vero in s Cerkvijo, vsaj javno, v mnogih primerih niso želeli imeti nobenega stika, mnogi so se v javnosti celo norčevali iz religioznega življenja.

Pred kratkim je neka višja medicinska sestra ogovorila gospo, ki je prišla k zdravniku: »Zanimivo, da med čakanjem berete knjigo. Navadno čakajoči prebirajo bolj plehke revije.« Ko jo je v nadaljevanju povprašala, kaj zanimivega prebira, ji je gospa odgovorila: »Veste, saj knjiga ni religiozna, ampak je bolj politična. Tudi sama se nimam za kaj prida verno.« Pri sebi je imela knjigo škofa dr. Antona Jamnika o nadškofu dr. Alojziju Šuštarju. Ko ji je sestra odvrnila, da je verna in je njen sin duhovnik, se je gospa povsem spremenila in pogovor je potekal popolnoma v drugi smeri. V takem okolju so odraščali in še danes odraščajo otroci, ki prihajajo k verouku. V tem izmikanju ter pod takimi pritiski so otroci iz generacije v generacijo sodelovali pri vzgojnem procesu, ki je bil s strani javnosti in šole zaničevan in preziran, zato so jih starši po eni strani vzgajali v veri, hkrati pa privajali na pragmatično ravnanje, kjer je bilo prikrivanje resnice in vere njihova temeljna življenjska drža. Otroci se tako znajdejo v križišču nasprotij, kjer jih starši silijo v dejavnosti, ki jih – vsaj v javnosti – sami prezirajo, kar otroke potisne v pravi konglomerat psihičnih zlorab (Juhant 2014, 166–170).

Starši, ki so bili rojeni v tem konglomeratu neurejenih in neizživetih primarnih odnosov, imajo sedaj otroke in pri tem v nekoliko spremenjenih razmerah ponavljajo napake svojih prednikov. Po demokratičnih spremembah so se sicer mnogi mladi začeli zanimati za svoje prednike, a so se njihovi starši v večini primerov navzeli preveč strahu, hkrati pa so se naučili izmikati tovrstnim vprašanjem, kar pomeni, da resnica še vedno ostaja zamegljena. Zahvaljujoč nekaterim pogumnim posameznikom, ki raziskujejo poveljne poboje in grozodejna mučenja, se ta refleksija kljub vsemu dogaja. Ti posamezniki kot Mojzes razbijajo »zlato tele« in tabuje polpretekle zgodovine. Zlasti ob odkrivanju komunističnih grozodejstev, kjer kosti pobitih »dobivajo meso in spregovorijo« (Ez 37,7–10), lahko pride do travmatičnih dogodkov, ki jih ta prostor potrebuje, da lahko pride do katarze (Dežman 2014, 616), ki omogoča iskreno in pristno medgeneracijsko komunikacijo. Čeprav ne prihaja do masovnih sprememb, ti dogodki postavljajo

vprašanja, ki odkrivajo resnico ter tako čistijo pogled na življenje in omogočajo nove začetke. Zavedamo se, da gre za boleč in dolgotrajen proces, a je potreben, saj se bomo le tako izognili dolgotrajni frustraciji in ponavljanju nasilnih dejanj. Ko se v šoli in pri verouku srečujemo z vrstniškim nasiljem, nedvomno lahko sklepamo, da tako ravnanje korenini tudi v nepredelani preteklosti. Nič ni namreč boljša hrana za nasilje kot nepredelane travme, ki poleg tega hromijo sposobnosti pristne empatije (Bauer 2006, 35). Čeravno se morda kdo tolaži, da čas celi rane, v tako travmatičnih kontekstih to ne drži. Prav nasprotno, bolečina se širi in krepi in je ne bomo ozdravili, dokler ne bomo sposobni sočutno pogledati resnici v oči (Kompan Erzar in Erzar 2012, 260). Priznanje boleče resnice človeka osvobodi in sprosti ter pomembno prispeva k premagovanju apatije in depresivnosti, obenem pa ponovno omogoča pristno empatijo (Hunt 2008, 117).

Podobno, kot se je to dogajalo po padcu fašizma in nacizma, bo najbrž tudi pri nas tretja generacija tista, ki bo našla stik z resnico preteklosti (Wutti 2013, 51–52). To pomeni, da bodo otroci staršev, ki so bili rojeni po demokratičnih spremembah, našli moč in motivacijo za predelavo stisk svojih prednikov ter poskrbeli za »kulturo spomina«, ki bo omogočila odpuščanje (Rüsen, 2001, 243).

Ko sem lani v Nemčiji vodil neko delavnico o predelovanju travmatičnih doživetij, je približno polovico udeležencev in udeleženk, starejših od petdeset let, našlo korenine svojih bolečih izkušenj v času po padcu nacizma. Izpostavili so, da s svojimi starši niso uspeli vzpostaviti pristnega stika in empatične komunikacije, saj so bili deležni le površnih in izmikajočih odgovorov. Veliko lažje in bolj poglobljeno so se lahko pogovarjali s starimi starši. Šele nato so lahko tudi svoje starše »prisilili«, da so kaj povedali.

Čeprav so v Sloveniji tudi stari starši navajeni izmikanja, je kljub temu priporočljivo, da kateheza spodbuja komunikacijo z njimi, ko gre za razkrivanje in predelovanje preteklosti. Najbrž sicer niti starši niti stari starši niso bili deležni neposrednih grozodejstev, a kljub temu velja prepričanje, da o preteklosti drugače govorijo dedki in babice kot starši. Tako bodo otroci lažje prišli do slike in okoliščin, kjer bodo lahko svoje starše »prisilili« v bolj neposredno, iskreno in empatično komunikacijo.

5 Pristna empatija v službi resnice

Kot »sposobnost celovite identifikacije s sočlovekom v njegovih okoliščinah« (Jensen 2005, 23) je empatija že sama po sebi naravnana na iskanje resnice. Najbolj empatični so otroci in mladostniki. Če te »otroške« empatije človek ne vzdržuje in neguje, lahko v odrasli dobi otopi ter postane le delno in površinsko empatičen. Na tej ravni lahko empatijo zlorabljam in to sposobnost uporabljamo v lastno korist, kar neredko povzroči tragične posledice v poznejšem odraslem življenju (Bauer 2007, 53).

Komunizem je bil prepojen z različnimi zlorabami empatije, mnogi uslužbenci tega totalitarizma pa so se s tem celo načrtno ukvarjali. Predvsem pri vidnejših osebnostih, ki se z režimom niso strinjale, so raziskovali njihove psihološke profile ter tako iskali »šibke točke«, da so nad njimi lažje ustvarjali pritisk, jim spreminjali »zavest« ter iz njih ustvarjali odvisnike.

Ideologizacija šole je bila tako očitna, da so starši brez posebnih empatičnih sposobnosti vedeli, kakšne posledice lahko doletijo otroke, če v naivnosti izrečejo kaj protirežimskega. Zato so pred njimi prikrivali resnico ter jih načrtno vzgajali ne za življenje, marveč za »igranje življenja«. Tako zahrbtno izigravanje resnice je otroke tako pohabilo, da so že v ranih letih, ko so za empatijo najbolj učljivi, izgubili občutek zanj. Starši so namreč uporabljali svoje empatične sposobnosti preveč površinsko in preračunljivo, česar otroci ne morejo sprejeti (Bauer 2006, 16). Za učenje empatije otrok namreč potrebuje občutek simpatije do staršev, ki je nekakšna predstopnja empatije. Tu pa prav resnica in avtentična komunikacija igrata ključno vlogo (Bauer 2006, 49). Če se po eni strani čudimo, kako so mogli otroci v šoli in javnosti prezirljivo in omalovažujoče izražati o svojih starših, je po drugi strani ta reakcija povsem razumljiva. Izkrivljena empatija je starše prisilila v neavtentično in neiskreno komunikacijo z otroki ter jim tako onemogočila za empatijo potrebno simpatijo do njih, otroci pa so jim vračali z omalovaževanjem in preziranjem svojih prednikov, zlasti zamolčanih.⁷

⁷ Kot sad sodobne tehnične civilizacije ugotovitve raziskav kažejo, da smo ljudje izgubili veliko verbalnih oblik izražanja duhovnih in duševnih vsebin (Shachtman 1995, 116–117), ki jih empatična komunikacija nujno potrebuje (Goleman 1997, 137).

Osnove empatije kot moralne in emocionalne sposobnosti dobijo otroci že v prvih treh letih življenja, ko doživljajo stopnjo zadovoljevanja lastnih emocionalnih potreb. Večine glavnih značilnosti empatičnega čutenja in delovanja pa se naučijo do začetka pubertete (Borba 2001, 37), čeprav se pridobljena spoznanja zlasti na izkustveni ravni v obdobjih mladostniškega odraščanja intenzivirajo in poglobljajo (Jensen 2005, 31–32).

Iz dejstva, da so otroci najbolj občutljivi in tudi najbolj učljivi za empatijo, kar pa je bitno povezano z iskrenim posredovanjem avtentične in nepopačene resnice, moremo sklepati, da je na ravni medgeneracijske komunikacije ključnega pomena prav razkrivanje lastne podobe (Bauer 2006, 88). V tem kontekstu je eno ključnih poslanstev sodobne kateheze prav spodbujanje odraslih, da priznajo svoje hibe in grešnost ter mladim pokažejo svoj pravi in resnični obraz. Bolj kot »poučevati« je otroke treba senzibilizirati za postavljanje življenjskih vprašanj ter jih spodbujati k zanimanju za svoje korenine. Odrasli moramo pokazati dovolj poguma, da smo sposobni tudi sebi odpustiti ter se sprejeti take, kot smo v resnici. To velja tako za povzročitelje bolečin kot za njihove žrtve. Znano je namreč, da se žrtve grozodejstev z nepredelanimi travmami prav tako počutijo krive in grešne kot tisti, ki so bolečine povzročili (Kompan Erzar in Erzar 2012, 261), saj na nezavedni ravni preko zrcalnih nevronov povzročiteljeva dejanja obračajo nase ter tako sebe potisnejo v dodatno bolečino (Bauer 2006, 114). Ob tem hrabri dejstvo, da se že ob majhnih premikih pri delu na sebi in tovrstnem predelovanju travmatičnih dogodkov v možgane ponovno nase-lita dimenziji upanja in zaupanja (Bauer 2007, 33), ki krepita pristno empatijo in aktivirata celoten organizem oziroma celega človeka (Bauer 2006, 43). Pri tem je pomembno, da tudi katehetski in pastoralni delavci ne skrivamo lastne krhkosti in ranljivosti. Ko katehiziranci začutijo, da tudi odrasli hrepenimo po odrešenju in se zatekamo k istemu Bogu, se odprejo ter z veseljem srkajo veselo oznanilo.

6 Elektronsko nasilje

Čeravno je elektronsko nasilje razširjeno po vsem svetu tako med odraslimi kot med otroki, vemo, da so otroci in mladi na tem področju po eni strani bolj ranljivi od odraslih, po drugi strani pa temu nasilju tudi bolj izpostavljeni. Konkretnih empiričnih raziskav zaenkrat ni zaslediti, a glede na navedene psihične okoliščine slovenskih katehizirancev domnevam, da se tudi te oblike nasilja pri nas hranijo v nepredelani preteklosti ter presegajo običajne ravni nevarnosti. Poleg neposrednega elektronskega komuniciranja so nevarne zlasti nasilne računalniške igre, ki so vse bolj pogost pojav pristočasnih dejavnosti med otroki in mladimi. Večina raziskovalcev in praktičnih pedagogov opaža, da gre za nevaren pojav, ki spodbuja nasilje v vsakdanjem življenju. Nekakšen ciklični krog poteka tako, da otroci zaradi pomanjkanja senzibilne komunikacije v sebi hitro začutijo določene napetosti, ki jih potešijo v iskanju medijskega nasilja, kjer v sodobnem okolju prednjačijo računalniške igre.

Čeprav gre »le« za igre, imajo na ravnanje otrok in mladostnikov pomemben vpliv, ki ga sodobna vzgoja ne more ignorirati. Posamezne vloge »junakov« računalniških iger v otroku in mladostniku sprožajo določeno empatijo, ki jo postavljajo v kontekst sovražnosti. Veliko »junakov« in »sovražnikov« je zasnovanih tako, da igralec z malo domišljije najde stik z realnim svetom. Ob tem velja pripomniti, da zasvojenost s tovrstnim igranjem posega na nevrobiološko in nevropsihološko raven otrok in mladostnikov, ki v konfliktnih situacijah lahko zapelje človeka v stanje, ko »ne ve, kaj dela«. Gre namreč za aktivno sodelovanje v nasilnih dejanjih, kar povzroča večji negativni učinek od pasivnega spremljanja npr. nasilnih filmov ipd. (Steckel 1998, 58). Poleg tega se v drugih medijih navadno vrstijo krajši nasilni dogodki, ki so del celotne zgodbe, medtem ko v računalniški igri človek sodeluje v nasilju od začetka do konca (Kunczik, Zipfel 2006, 65). Tako strokovnjaki upravičeno opozarjajo, da – zlasti v povezavi z drugimi oblikami nasilja – ti programi emocionalno desenzibilizirajo otroke in mladino ter izzivajo nasilje tudi v vsakdanjem življenju (Grossmann, DeGaetano 1999, 26-28; Steckel 1998).

Sodobna računalniška tehnika omogoča, da se s pomočjo odličnih grafičnih prikazov igralec počuti kot v realnem svetu, le da ima »več življenj«. V nekakšno imaginirano realnost potegnejo igralca celo igre s

futuristično tematiko, saj se takrat uporablja tudi futuristično orožje in zahteva preskok v futuristično logiko. Igralec se giblje v posebnem »računalniškem svetu«, ki ga sestavlja svojevrstna mešanica realnosti in imaginarnosti ter predstavlja nekakšno »polrealnost« – »*Half-Life*« (Gehlen 2002, 106). Nasilna tematika postane še bolj realna takrat, ko se za omenjeno imaginirano realnostjo skrivajo povsem realni problemi.⁸

Če odrasli v raziskovalnih intervjujih navadno trdijo, da je vse skupaj le »igra«, in se znajo emocionalno distancirati od dogajanja na ekranu, je pri otrocih drugače. Zlasti za otroke do petega leta starosti, ki še ne zaznavajo dobro razlik med realnim in virtualnim svetom (Baake 1999, 355–357), je igranje nasilnih računalniških iger nevarno početje. Brez dvoma tovrstne igre močno emocionalno prevzamejo tudi mladostnike v najstniških letih, ki celotno problematiko življenja in sveta doživljajo bolj intenzivno in dramatično od odraslih (Gehlen 2002, 114).

V središču elektronskega dogajanja je otrok ali mladostnik, ki sproži igro in v trenutku začuti neverjetno moč. S treningom se poenoti z računalnikom, ki ga z gibi obvlada kot »rokavico na roki« (Fritz 1997, 190), in nato skupaj obvladujeta sovražnike. Ta senzomotorična sinhronizacija ga tako pritegne, da postaneta z računalnikom »isti tim«. K temu veliko pripomorejo tudi grafične upodobitve in glasbeni efekti. Čeravno bi bilo preveč poenostavljeno trditi, da so nasilne računalniške igre »treninki za ubijanje«, gre vendar za vživljanje v situacije, kjer se ubija, in pogosto vživljanje v tovrstne okoliščine že po zdravi pameti ne more ostati brez posledic.

Večina računalniških iger od igralca zahteva dve sposobnosti: hitro misliti in agirati; mnoge so prepletene tudi z atraktivnimi realnimi in avanturističnimi zgodbami (Esser, Witting 1996, 39). Tako prepletanje realnih življenjskih problemov kot povezava z avanturističnimi doživetji delujejo motivacijsko in spodbujajo igralca, da igro vzame

⁸ Zlasti ameriške igre pa so neredko politično konotirane in koncipirane tudi tako, da se v njih skriva boj med USA in njihovimi sovražniki (Grossmann & DeGaetano 1999, 81). Ko se igra odvija v povsem realnih ulicah New Yorka, se človek vanjo potaplja drugače kot takrat, ko igra nekje v vesolju (Gehlen 2002, 24).

bolj zares. Hkrati pa kot motivacijsko sredstvo služi računalniška strategija nagrajevanja oziroma kaznovanja igralca, kjer je najbolj nagrajeno prav brezsrčno nasilje (Kunczik, Zipfel 2006, 64).

Čeravno ni dobro vleči poenostavljenih vzporednic in primerjav, ostaja dejstvo, da nasilna računalniška igra potegne človeka v situacije, ki jih lahko z vidika igre reši izključno z nasiljem. Tako pogosto igranje človeka lahko »natrenira« tudi za realno življenje, kar potrjujejo tudi nekatere empirične študije, ki pri igralcih nasilnih iger zaznavajo nadpovprečno tendenco k nasilnemu ravnanju. Še več, pri igralcih nasilnejših iger prepoznavajo višjo tendenco za nasilno ravnanje kot pri tistih, ki igrajo manj nasilne igre (Frindte, Geyer 2007, 179, 188).

Raziskovanje korenin in vzrokov za igranje nasilnih računalniških iger nas vedno znova pripelje do socialnega okolja, ki posredno pogojuje stopanje v »računalniški svet«. Tudi ko iščemo konstruktivne odgovore na nasilno ravnanje, velja poudariti, da »prepoved« ni najboljša pot in je pogosto celo kontraproduktivna metoda (Kunczik, Zipfel 2006, 69). Namesto prepovedi pedagogi svetujejo oblikovanje situacij, kjer se bodo otroci in mladostniki lahko izpovedali in na različne načine izrazili svoje bolečine. Za to pa je kateheza odlična priložnost, saj se izpoved ne konča na antropološki analizi, marveč se nadgrajuje z odrešitveno vsebino (Gerjolj 2014, 101).

7 Holistična kateheza kot »nova filozofija vzgoje«

Ob mnogih znanstvenih odkritjih razviti svet ugotavlja, da 20. stoletje ni bilo le stoletje napredka, ampak vsebuje tudi desetletja moralnega razpada (Borba 2001, 46). Psihološki profili kriminalcev dramatično kažejo na dejstvo, da gre v veliki večini primerov za klasičen moralni in verski deficit, za pomanjkanje moralnega in verskega čuta in odgovornosti. V tem smislu se prihodnost kljub vedno novim znanstvenim spoznanjem ne le ne more izogniti moralnim in verskim izzivom, ampak bodo le-ti dobivali vedno večjo veljavo (Coles 1999, 188–189). Človek je namreč že sedaj kognitivno in sekularno preveč inteligenčen, da bi lahko preživel brez »srčne inteligentnosti«, kamor sodita moralna in verska vzgoja. Le človeka s srčno kulturo iz dneva v dan lahko spremlja občutek: »In glej, bilo je dobro«; le moralno odgovoren človek je sposoben skleniti svoje življenje z občutkom: »In glej, bilo je zelo

dobro« (1 Mz 1,31). Tako ni čudno, da mladi kličejo po redefiniciji vzgoje, pravzaprav po novi »filozofiji vzgoje«, kjer bomo drug do drugega »takšni, kot smo«, brez prikrivanja in sprenevedanja, hkrati pa bomo v medsebojni vzgoji sprejemali vsak svoj del odgovornosti. Mladi si od odraslih ne želijo napotkov za življenje, hrepenijo pa po dobrih primerih odraslega življenja (Adams 2013, 120). Ko bodo začutili, da smo odrasli sposobni reševati svoje probleme in smo kos lastnim izzivom, bodo že poiskali poti za reševanje svojih težav, kjer bo Bog igral pomembno vlogo.⁹

Seveda »nova filozofija vzgoje« predpostavlja senzibilno in poglobljeno ter pozitivno in kreativno komunikacijo. Nevrobiologija ugotavlja, da se vsaka komunikacija pretvarja v signale v možganih (Firestone 2009, 78), ki vplivajo na ravnanje, kar zopet pogojuje našo komunikacijo (Bauer 2007, 15–16). To pomeni, da nas pozitivna komunikacija trenira za boljše odnose, negativna in agresivna komunikacija pa nas oropa še tistih senzibilnih komunikacijskih spretnosti, ki smo jih morebiti že imeli (Bauer 2007, 37). V tem kontekstu še kako držijo Jezusove besede: »Kdor namreč ima, se mu bo dalo in bo imel obilo; kdor pa nima, se mu bo vzelo tudi to, kar ima« (Mt 13,12). To pomeni, da si sodobni katehiziranci želijo bolj optimistične in holistične, pa tudi bolj izkustvene in celostne vzgoje. Skušajmo jih zajeti in razumeti v njihovih stiskah, ki jih ob dokaj površinski komunikaciji s starši ni malo, hkrati pa naj bo kateheza odrešenska in osredotočena na »desno možgansko hemisfero«. Čeprav so veroučenci in mladi vpeti v preizkušnje, hrepenijo tudi po »vstajenjskem Jezusu«, ki jih nagovarja kot otroke, ki jih zna iztrgati iz pragmatizma in jim nudi odrešensko hrano. Skušajmo jim približati Jezusa, ki se po vstajenju prikaže sedmerim učencem ob Tiberijskem jezeru, kjer jih najde pri njihovi skrbi za »vsakdanji kruh«. Lovili so ribe, a neuspešno. Ob jutranjem vračanju jih prosi za hrano: »Otroci, imate kaj hrane?« (Jn 21,5).

⁹ Na vprašanje, kaj pričakuje od staršev za birmo, je neki devetošolec odgovoril: »Če bosta uspela reševati lastne težave in mi ne bosta kar naprej težila, kako jima je hudo, bo čisto v redu«.

Zanimivo, da jih Jezus nagovori z »otroci« – kot da bi že imel slabe izkušnje z odraslimi. Morda je pomislil na znano pomnožitev kruha, ko je le pri otroku (dečku) našel nekaj kruha in dve ribi. Ni izključeno, da je imel še kdo drug v množici »kakšno malenkost«. A odrasli smo preračunljivi in ne delimo radi – najprej poskrbimo zase. Otroci pa so bolj naivni ter vse povedo in ničesar ne skrivajo. Morda jih Jezus skuša s tem klicem iztrgati iz pragmatizma in preračunljivosti. A učenci si – podobno kot sodobni starši – tega ne dovolijo in odvrnejo: »Nič« (Jn 21,5). Nakar jim Jezus svetuje, naj vržejo mrežo »na desno stran čolna« (Jn 21,6). Ko to storijo, ulovijo obilico rib. Takrat ga tudi prepoznajo. Ko se vrnejo na obalo, odkrijejo hrano, ki jim jo je Jezus že pripravil. Tej »logiki« so otroci zelo odprti.

V Svetem pismu in krščanskem izročilu najdemo več primerov, kjer je »desna stran« izpostavljena kot boljša in »bližja Bogu«. ¹⁰ Zanimivo, da je tako ustvarjen tudi človekov miselni sistem. Z desno polovico možganov razmišljamo bolj holistično, leva polovica pa je bolj pragmatična in preračunljiva (Jansen 2005, 14). Holistično mišljenje velja za manj pragmatično ter bolj emocionalno in empatično.

Če to »logiko« vnesemo v sodobno dinamiko človekovega čutenja in razmišljanja, ugotovimo, da sodelovanje med levo in desno možgansko polovico oblikuje svojevrstno križišče, kjer se stikata čutenje in kognitivno mišljenje (Goleman 1997, 48–49). Tu se potem oblikujejo z emocijami povezane odločitve. Prav »balansiranje« med levo in desno možgansko hemisfero človeka permanentno transformira v osebnost, ki zmore bolj kakovostno ter predvsem bolj resnično in smiselno živeti in delati (Firestone 2009, 74). V eksistencialni odprtosti do Boga holistična religiozna vzgoja ne zahteva »skrivanja« hib in bremenilnih značilnosti, marveč predpostavlja, da jih v pedagoškem procesu izrazimo in »pokažemo«, kajti šele potem jih lahko tudi sprejmemo, predelamo in konstruktivno spremenimo (Boban, Hinz 2008, 60; Ščuka

¹⁰ Ne levi, marveč desni razbojnik najde zveličavni stik z Jezusom.

2007, 334–335). Tako v celostnem vzgojnem in izobraževalnem procesu postanemo vsi učenci in vsi učitelji. V tem smislu ne gre za učenje z namenom, da se nekaj »naučimo« in potem »znamo«, marveč za življenjski slog, ki je neprestano in stalno učenje (Ščuka 2007, 370).

Učni proces je torej pogosto prepleten s »čutenjem« in »védenjem«. Umetnost religioznega učenja ima – zlasti v obdobju mladostniškega odraščanja – svoje korenine vsekakor v »čutenju« (Siegel 1999, 332; McGaugh 2003, 80). Potem ko se otroci in mladostniki »začutijo«, so pripravljeni tudi prisluhniti veselemu oznanilu. Zato je za religiozno formacijo izkustvena pedagogika ključnega pomena. Ta lahko obsega več stopenj ter več didaktičnih pristopov.

Kot vstopno mesto so zelo primerne različne oblike meditacij in domišljjskih vizualizacij, ki se navezujejo na življenje otrok ali mladostnikov. Te jih odpirajo za »gledanje« sebe v konkretnih življenjskih okoliščinah, kamor pozneje nevsiljivo prihaja Bog kot njihov sopotnik in Odrešenik.

Naslednjo stopnjo izkustvene pedagoške komunikacije predstavlja neverbalna izpoved slišane vsebine, kjer je risanje ena najučinkovitejših didaktičnih metod. Podobe človeka najbolj »pritegnejo« in v njih se najbolj celostno izraža. »Človeško razmišljanje ljubi vzorce, podobe, barve. Tako človek lahko v svoji domišljji iz navideznega kaosa ustvari čudovite povezave in oblike ter intuitivno ustvarja in izraža novo resničnost« (Lazear 1991, 52).

Šele nato pride na vrsto verbalizirana izpoved. Medtem ko risanje aktivira pretežno desnohemisferske centre, verbalna interpretacija risbe in izpovedi poteka v levi polovici možganov (Hadolt 2011, 82). Pri verbalizaciji »izdelkov« se bo skoraj avtomatično ustvarilo ozračje molitve. Z malo spretnosti bomo oblikovali okolje, kjer bodo mladi začutili potrebo po molitvi. Tako lahko vsako verbalizirano izpoved sklenemo s spontanimi prošnjami ali zahvalami, ki jim dodamo običajni vzklik »Prosimo te, usliši nas« ali »Bogu hvala«. Zelo pogosto pa si avtor izpovedi zaželi tudi kake skupne sklepne molitve ali pesmi.

Izkustveno razsežnost religioznega učenja in poučevanja vidimo najprej v izpovedi, potem pa tudi v emocionalni solidarnosti, ki jo nadgradimo s pozitivno religiozno komunikacijo. Šele po taki doživljajsko-izpovedni enoti in pozitivni komunikaciji je na vrsti teološko oznanilo. Neformalno so ga bili mladostniki že deležni, s formalizacijo pa ga oblikujemo in posredujemo tako, da ga lahko integrirajo v lastna doživetja. V teh primerih neredko pridejo do tradicionalnega »aha spoznanja«. Pri mladih namreč pogosto srečamo nekakšno »ambivalentno napetost«, v kateri Boga včasih zavestno ljubijo in nezavedno sovražijo, včasih pa ravno obratno, nezavedno oziroma intuitivno ljubijo in zavestno sovražijo (Ringel, Kirchmayer 1986, 30). Do omenjenega »aha spoznanja« pridejo otroci in mladi v trenutkih, ko v povezavi s konkretnimi dogodki nezavedno in intuitivno vzljubijo Boga. Takrat namreč zlasti mladostniki svoje težave in izzive reflektirajo pod vidikom »zadnjega smisla«, pri čemer jim prav religiozna vzgoja pomaga postaviti življenje na »nove temelje«.

Seveda ni nujno, da je vsak religiozni učni proces zasnovan izkustveno, saj bodo otroci in mladi že z občasnimi, a dovolj intenzivnimi in poglobljenimi holističnimi pristopi znali umestiti oznanilo v lastne izkušnje. Dobro je, da tudi posredovanje oznanila prepletamo z didaktičnimi metodami, ki presegajo kognitivno učenje ter vključujejo – v skladu s srečanjem Jezusa s svojimi učenci – obe možganski polovici. Dramatizacije, igre vlog, uporaba ročnih spretnosti, risanje in kiparjenje ter izrazni plesi in sploh izražanje s telesom so odlične priložnosti za uveljavljanje holističnih elementov pri religiozni vzgoji, ki mladega človeka nagovarjajo neprimerno globlje in bolj eksistencialno od kognitivnega učenja in poučevanja.

Reference

- Adams, M. Kenneth. 2013. *Po tihem zapeljani: Ko si starši otroke naredijo za partnerje*. Ljubljana: Modrijan.
- Baacke, Dieter. 1983. *Die 13- bis 18jährigen*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
- Bauer, Joachim. 2007. *Prinzip Menschlichkeit: Warum wir von Natur aus kooperieren*. Hamburg: Hoffmann und Campe.
- Bauer, Joachim. 2006. *Warum ich fühle, was du fühlst: Intuitive Kommunikation und das Geheimnis der Spiegelneurone*. Hamburg: Hoffmann und Campe.
- Baloban, Josip. 1982. *Kirche in einer sozialistischen Gesellschaft*. Zürich – Einsiedeln – Köln: Benzinger Verlag.
- Boban, Ines; Hinz, Andreas. 2008. Schlüsselemente inklusiver Pädagogik – Orientierungen zur Beantwortung der Fragen des Index für Inklusion. V: Knauder, Hanelore, et al. (ur.), *Jede/r ist willkommen! Die inklusive Schule – Theoretische Perspektiven und praktische Beispiele*. Graz: KPH, 63–65.
- Borba, Michele. 2001. *Building Moral Intelligence*. San Francisco: Jossey Bas.
- Coles, Robert. 1999. *The Secular Mind*. Princeton: University Press.
- Dežman, Jože. 2014. Preseganje travmatskih bremen titoizma. *Bogoslovni vestnik* 74: 611–638.
- Esser, Heike; Witting, Tanja. 1996. *Intermodiale Transferprozesse von und zur virtuellen Welt*. Köln: Fachhochschule für Sozialpädagogik.
- Firestone, W. Robert. 2009. *The Ethics of Interpersonal Relationships*. London: Karnac.
- Frindte, Wolfgang; Geyer, Sabine. 2007. Aggression, Aggressivität und Computerspiele. V: Stephan Trepte, Erich H. Witte (ur.). *Sozialpsychologie und Medien*. Lengerich: Pabst Science Publishers, 170–195.
- Fritz, Jürgen. 1997. Was sind Computerspiele? V: Jürgen Fritz, Wolfgang Fehr (ur.). *Handbuch Medien: Computerspiele – Theorie, Forschung, Praxis*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- Gehlen, Martin. 2002. *Die Problematik der Gewaltdarstellungen im Computerspiel am Beispiel des Ego-Shooters „Gunman Chronicles“*. Köln: University of Applied Sciences.
- Gerjolj, Stanko. 2014. Identitätsarbeit in postkommunistischen Gesellschaften: Aufgaben und Chancen einer bibelorientierten Gestaltpädago-

- gik. V: Jörg in Ilse Bürmann; Ute Kienzl (ur.). *Gestaltpädagogik im transnationalen Studium: Persönlichkeitsevtwicklung als Aspekt pädagogischer Professionalisierung*, 91–102. Bergisch Gladbach: EHP.
- Gerjolj, Stanko. 1997. *Ideologie und Bildung*. Giessen: Justus–Liebig–Universität Giessen.
- Goleman, Daniel. 1997. *Emotionale Intelligenz*. München: DTB.
- Grossmann, David; DeGeatano, Gloria. 1999. *Stop Teaching Our Kids To Kill*. New York: Crown Publishers.
- Hadolt, Karl. 2011. Risanje kot pomoč pri reševanju konfliktov v skupini. V: Stanko Gerjolj, Miriam Stanonik, Mihaela Kastelec (ur.). *Gešalt pedagogika nekoč in danes*. Ljubljana: Društvo za krščansko gestalt pedagogiko, 91–98.
- Hunt, June. 2008. *How to Handle Your Emotions: Anger, Depression, Fear, Grief, Rejection, Sel-Woth*. Eugene, Oregon: Harvest House Publishers.
- Jensen, Eric. 2005. *Teaching with the Brain in Mind*. Alexandria: ASCD.
- Juhant, Janez. 2010. *Idejni spopad. Katoličani in revolucija*. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Juhant, Janez. 2014. Etična pedagogika je dialoška, nedialoška je nečloveška. V: Borut Ošljaj in Marko Pavliha, ur. *Svetoni etos in cleostna pedagogika*, 162–170. Radovljica: Didakta.
- Kompan Erzar, Katarina in Erzar, Tomaž. 2012. Healing the trauma of postwar killing in Slovenia. V: Janez Juhant in Bojan Žalec, ur. *Reconciliation: The Way of Healing and Growth*. Zürich – Berlin: Lit, 259–266.
- Kristeva, Julia. 1991. *Strangers to Ourselves*. New York: Columbia University Press.
- Kunczik, Michael; Zipfel, Astrid. 2006. Medien und Gewalt: Die Wirkung von Gewalt in Computerspielen. V: *TV Diskurs – Wissenschaft*, Nr. 36, 64–69. Baden-Baden: Nomos Verlag.
- Lazear, David. 1991. *Seven ways of knowing – Teaching for Multiple Inteligences*, Arlington Heights/Illinois: IRI.
- McHaugh, L. James. 2003. *Memory and Emotion. The Making of Lasting Memories*. New York: Columbia University Press.
- Ringel, Erwin; Kirchmayr, Alfred. 1986. *Religionsverlust durch religiöse Erziehung: Tiefenpsychologische Ursachen und Folgerungen*. Wien – Freiburg – Basel: Herder.
- Ross, Lee; Nisbett, E. Richard. 2011. *The Person and the Situation: Perspectives of Social Psychology*. London: Pinter & Martin Ltd.

- Rüsen, Jörn. 2001. Holocaust, Erinnerung, Identität. V: Harald Welzer (ur.). *Das soziale Gedächtnis: Geschichte, Erinnerung, Tradierung*. Hamburg: Hamburger Edition, 243–259.
- Shachtman, Tom. 1995. *The inarticulate society*. New York.
- Schellenbaum, Peter. 1993. *Gottesbilder, Religion, Psychoanalyse, Tiefenpsychologie*. München: dtv.
- Siegel, J. Daniel. 1999. *The Developing Mind. How Relationships and the Brain Interact to Shape Who We Are*. New York, London: The Guilford Press.
- Steckel, Rita. 1998. *Aggression in Videospielen: Gibt es Auswirkungen auf das Verhalten von Kindern?* Münster: Waxmann Verlag.
- Ščuka, Viljem. 2007. *Šolar na poti do sebe. Oblikovanje osebnosti*. Radovljica: Didakta.
- Vodičar, Janez. 2011. Changing the school system and education in Slovenia during the run for independency and the question of ideology. *Political Studies Forum* 3: 22–40.
- Waynryb, Ruth. 2001. *The Silence: How tragedy shapes talk*. Crows Nest NSW (Australia): Allen & Unwin.
- Wutti, Daniel. 2013. Transgeneracijski prenosi v družinah koroških Slovencev. *Treatises and Documents: Journal of Ethnic Studies; Razprave in gradivo: Revija za narodnostna vprašanja* 70: 45–54.

Špela Strniša Tušek, Lc. Ps.

SPROŽANJE PROCESOV ZORENJA

Odpiranje notranjega in medosebnega prostora za rast

1 Uvod

2 Poučevanje ali odpiranje prostora?

3 Konstruktivna povratna informacija kot sprožanje procesa

4 Kdaj pohvala in graja sprožata proces zorenja

5 Kako dajati povratno informacijo?

6 Tudi katehet potrebuje povratno informacijo

1 Uvod

V posinodalni apostolski spodbudi *Radost ljubezni* papež Frančišek pomemben poudarek nameni družini in vzgoji za vrednote. Temelje dobre vzgoje se seveda postavlja znotraj družine, ki bo za vedno ostala tista osnovna in najpomembnejša celica za vsakega posameznika. Vendar pa ne more in (za zdrav razvoj posameznika) tudi ne sme ostati sama in edina. Sama ne sme ostati zato, ker za svojo pomembno vlogo potrebuje oporo skupnosti. Oporo v obliki razumevanja, izobraževanja, spodbud in zatočišča. Edina ne sme ostati zato, ker posameznik za svoj zdrav in uravnotežen razvoj potrebuje širšo skupnost. Tukaj ima seveda župnijska skupnost še posebej pomembno poslanstvo.

Vloga ter poslanstvo kateheta in župnijske skupnosti je po mojem mnenju vsem, ki berete te vrstice, kar precej jasna. Hkrati sem prepričana, da se kateheti globoko zavedajo, da je spodbujanje osnovnih osebnih zmogljivosti posameznika za njegovo svobodno in odgovorno življenje v svetu obenem eden najplemenitejših izrazov globokega spoštovanja do odraščajoče človeške osebe. Kljub temu se vedno znova vsi, ki delamo z mladimi, ustavljamo pred vprašanjem: »Kaj konkretno lahko storim v danih okoliščinah?«

2 Poučevanje ali odpiranje prostora?

Informacij je hitro dovolj. Tisto, kar manjka za uspešen proces zorenja, je sposobnost razmišljanja in postavljanja vprašanj. Čas je bil vedno zlato in skozi leta postaja vedno bolj dragocen. Spodbude: »Vzemi si čas! Razmisli!« navadno samo še pospešijo hitenje in zmedo. Vprašanje, s katerim se tudi sama redno srečujem, je: »Kako sredi hitenja in pomanjkanja časa vseeno ustaviti čas in za trenutek ustvariti prostor za razmislek?« Prav to je veščina, ki se je moramo učiti sami in jo prenašati na naslednje rodove.

Katehet naj bi bil torej nekdo, ki pomaga ustvariti prostor in čas za premislek. Poleg tega je lahko tudi oseba, ob kateri se posameznik

(otrok, mladostnih, starš) ustavi in se uči na podlagi razmišljanja o povedanem ali razmisli o konkretni izkušnji. Govorimo o refleksiji in reflektivnem učenju. Reflektivno učenje se ne zgodi samo od sebe. Neko mora spodbuditi reflektivni dialog. Ustvariti mora prostor, kjer se to lahko zgodi. Biti katehet torej ne pomeni v prvi vrsti predajanje znanja, temveč predvsem ustvarjanje varnega in strukturiranega prostora ter zaupljivega odnosa, kjer se lahko zgodi učenje na podlagi lastnih izkušenj in stalnega preverjanja informacij. V tem procesu ima bistveno vlogo refleksija. Po Brockbanku in McGillu (2012) ima dva pomena: refleksija je »proces ali način, s katerim obravnavamo izkušnjo v obliki misli, čutenja ali delovanja, medtem ko se dogaja, ali naknadno« (Brockbank in McGill, 22). Lahko pa jo razumemo tudi kot »oblikovanje pomena na podlagi obravnavane izkušnje, ki lahko pripelje do drugačnega pogleda na stvari, torej do spremembe našega pogleda na resničnost« (Brockbank in McGill, 22). Hkrati lahko dodam, da je vodena in strukturirana refleksija čudovit način sprožanja procesa zorenja. Eden od načinov, ki ga sama zelo pogosto uporabljam v procesu refleksije, je konstruktivna povratna informacija.

3 Konstruktivna povratna informacija kot sprožanje procesa

Zelo široko gledano je povratna informacija vsaka informacija, ki jo posameznik dobi o samem sebi. V najširšem smislu gre za način, kako se človek uči na podlagi lastnih izkušenj, uspehov in neuspehov, reakcij bližnjih itd. Vse to so povratne informacije, ki mu pokažejo, kakšen vpliv ima njegovo delovanje (ali tudi nedelovanje) na njegovo okolje. Vsaka povratna informacija še ni konstruktivna povratna informacija. »Konstruktivna povratna informacija je tista, ki povečuje samozavedanje, ponuja možnosti za rast in spremembo vedenja« (Brockbank in McGill 2012). Ko papež Frančišek v *Radosti ljubezni* govori o pohvali in graji, poudarja pomen, ki ga ima pri vzgojnem procesu povratna informacija. Seveda pa vse povratne informacije niso vzgojne.

Vzgojitelj ali katehet, ki reče otroku ali mladostniku: »Kaj si pa naredil? To je narobe! Ali se nisi nič naučil?« je sicer podal povratno informacijo, a temu odzivu ne moremo reči konstruktivna povratna informacija, saj mlademu človeku ne ponuja možnosti za rast. Sporočilo, ki ga je dobil o sebi, je, da ravna neustrezno, na neverbalnem nivoju pa lahko razume, da je neustrezen kot oseba. Daleč stran od motivacije in usmeritve. Destruktivna povratna informacija za sabo pusti malo ali nič od tega, na čemer bi posameznik lahko gradil. V mentorskem procesu je bistvenega pomena, da mentor uporablja konstruktivno povratno informacijo, ki je usmerjena v rast.

Na kakšen način lahko konstruktivna povratna informacija pomaga posamezniku povečati samozavedanje, lahko bolje vidimo s pomočjo t. i. Joharijevega okna (Jusztin, 2012). Vsak od štirih kvadrantov oziroma področij v oknu predstavlja neko celoto občutkov, izkušenj, veščin, sposobnosti in obnašanj posameznika, ki so njemu in osebam okoli njega v določenem obsegu znane ali ne. Področje »arena« je znano tako posamezniku kot tudi osebam okrog njega. »Slepa pega« je področje vedenja, veščin, sposobnosti itd., ki se jih posameznik sam pri sebi ne zaveda, jih ne pozna, toda to področje poznajo ljudje okrog njega. »Fasada« predstavlja vse, kar je o samem sebi znano posamezniku, ne pa tudi osebam okrog njega. »Potencial« pa je skupek veščin, vedenja, sposobnosti, ki niso znani niti posamezniku niti drugim.

Joharijevo okno

JAZ			
Znano	Neznano		
Arena	Slepa pega	Znano	Drugi
Fasada	Potencial	Neznano	

Vir: Jusztn 2012.

V želji po sprožanju procesov zorenja je še posebej pomembno imeti pred očmi področje slepe pege in potenciala. Posameznik samega sebe ne more videti, kot ga vidi vzgojitelj, katehet in drugi okrog njega. Za rast potrebuje zunanji vidik, ki ga lahko sliši, sprejme in mu koristi pri razvoju. Zato je naša naloga, da s konstruktivno povratno informacijo manjšamo področje slepe pege pri katehizirancu. Hkrati konstruktiven odnos vpliva na aktivacijo področja potenciala in lahko preseneti tako kateheta in vzgojitelja kot posameznika samega.

4 Kdaj pohvala in graja sprožata proces zorenja

Konstruktivna povratna informacija ne pomeni, da je to vedno pozitivna povratna informacija. Tudi negativna povratna informacija je pomembna za posameznikovo rast, seveda pa mora biti podana na konstruktiven način. Kakšna je razlika med negativno in pozitivno povratno informacijo?

Pozitivna povratna informacija pomeni, da oseba drugi osebi sporoči, kaj je naredila dobro, kakšen pozitiven učinek je to imelo in katere

lastnosti, sposobnosti, pozitivna vedenja je pri tem opazil katehet ali vzgojitelj. Lahko bi rekli, da je pozitivna povratna informacija pravzaprav pohvala. Vendar ni vsaka pohvala konstruktivna. Konstruktivna pohvala je tista, ki poleg odobravanja prinese tudi spodbudo za rast. Ni dovolj, da rečemo: »Ti si res odličen! Super si!« Oseba je sicer dobila pohvalo in občutek, da je najbrž dobra, vendar v resnici ne ve, katero vedenje, veščina, lastnost drugi še posebej odobrava in kaj lahko pri sebi še naprej goji. Praktična vrednost take pohvale je zelo skromna. S prevelikim številom »splošnih« pohval lahko celo ustavimo posameznikov napredek.

Negativna povratna informacija sporoča posamezniku, kaj ni bilo v redu, katero vedenje je bilo zgrešeno ali neprimerno, katera veščina ni bila dobro uporabljena. Zmotno je misliti, da negativna povratna informacija ni dobrodošla in se je moramo izogibati. Nasprotno, negativna povratna informacija, podana na konstruktiven način, v enaki meri kot pozitivna vpliva na rast, razvoj in motivacijo posameznika. Posebnost negativne povratne informacije je določen občutek nelagodja, ki pa v kontekstu konstruktivnega mentorstva postane celo eden od elementov motivacije.

Smiselno je izpostaviti tudi razliko med kritiko in negativno povratno informacijo. Kritika navadno ni usmerjena v rast osebe, kateri je namenjena, temveč bolj kaže na stisko tistega, ki kritizira, ter s tem teši potrebo po samodokazovanju, kaznovanju ali celo maščevanju. Pri kritiki gre bolj za napad na osebo samo in na njeno vedenje, medtem ko se pri konstruktivni povratni informaciji omejimo samo na vedenje osebe. Rezultat kritike je obramba ali umik kritizirane osebe. Rezultat konstruktivne negativne informacije je sicer lahko nelagodje osebe, vendar mu lahko sledi reflektivni moment.

5 Kako dajati povratno informacijo?

Kdor poda konstruktivno povratno informacijo, osebi na neki način sporoča: »Nekomu je mar zate, za tvoje delo in zato razmišlja o tebi.« Vsak posameznik potrebuje osebe, ki jim je mar zanj. V resnici je že samo zavedanje oziroma občutek, da je »nekomu mar zanj«, za posameznika dovolj velik čustveni naboj, ki pogosto sproži proces zorenja. Najpogostejša napaka, ki jo delamo ob podajanju konstruktivne povratne informacije, je njeno umanjkanje – sploh je ne damo (Brockbank in McGill 2012). Vzroki za tako ravnanje:

- Včasih lahko pozabimo. Še posebej se to dogaja, ko gre za pozitivno konstruktivno povratno informacijo. Razlog je lahko v tem, da enostavno spregledamo pozitivne vidike, saj je v človeški naravi, da se osredotoča na negativno. Za osredotočenje na pozitivno moramo biti zelo čustveno inteligentni ter imeti visoko stopnjo samozavedanja in prisotnosti.
- Lahko nam je nerodno ali pa nismo vajeni dajati pohvale. Tudi sama dediščina kulture komuniciranja ne spodbuja pohvale. Pohvala lahko škodi le, če je dana preveč površno, torej ni konstruktivna. Z vidika Joharijevega okna je konstruktivna pozitivna povratna informacija zelo učinkovit način zmanjševanja področja slepe pege.
- Lahko nam je neprijetno posredovati negativno povratno informacijo, ker se bojimo odziva ali še nismo dovolj dobri v sami veščini podajanja
- Morda preprosto nimamo časa oziroma si ga ne vzamemo. V ozadju je prešibka osveščenost o samem pomenu dajanja povratne informacije. Z rednim in strukturiranim podajanjem povratnih informacij v resnici privarčujemo veliko časa.

Povratna informacija je zelo močna tehnika za spodbujanje osebne in profesionalne rasti posameznika, če je podana na pravi način. To pomeni, da je konstruktivna, podana na način, da jo prejemnik lahko razume (Brookhart 2008).

Za konstruktivno povratno informacijo je najprej zelo pomembno, da je dana v obliki jaz-stavkov. Gre za zelo razdelan pristop, ki ga je razvil ameriški pedagog Thomas Gordon in prvenstveno služi kot pomoč učiteljem in drugim pedagoškim delavcem. Jaz-sporočila so sestavljena iz treh delov:

- poimenovanje vedenja, ki se začne z besedo ko ali kadar;
- konkreten opis posledic, ki ga prinaša omenjeno vedenje;
- čustveno stanje sporočevalca ob posledicah.

V primerjavi s ti-stavki (npr.: Ne poslušaj! Zberi se, drugače bo šlo vse narobe!) imajo jaz-stavki (npr.: Ko gledaš naokoli, imam občutek, da nisi zbran, in se bojim, da projekt ne bo uspel.) veliko več prednosti. Redkeje izzovejo odpor ali grožnjo, namesto tega pa spodbujajo odkritost, intimnost in odprtost v odnosu. Delujejo povezovalno in sprejemnik jih lažje posluša ter sprejme njihovo sporočilo.

Učinkovita povratna informacija mora biti tudi:

- opisna (in ne vrednostna) – opisuje vedénje in ga ne sodi;
- specifična – natančno opiše, za katero vedénje gre in v katerem primeru oziroma časovnem obdobju;
- aktualna – je dana v dovolj kratkem času, da je izkušnja še prisotna;
- relevantna – je smiselna oziroma v skladu s cilji mentorskega procesa;
- vsebovati mora tudi čustveni vidik – upošteva, da je oseba vedno celostna;
- odprta za diskusijo – odpira prostor za drugo plat; katehet povabi, da katehiziranec opiše svojo plat zgodbe;
- omejena – največ tri vedénja naenkrat.

Pri negativni povratni informaciji je še posebej pomembno, da:

- je osredotočena na vedénje in ne na osebo;
- se začne s pozitivnim.

Zelo primerno je, da negativno konstruktivno povratno informacijo dajemo v pozitivni obliki. Zato rečemo: »Tega bi si želel od tebe več ali manj ...« in ne »Pri tebi mi ni bilo všeč ...« V prvem primeru katehet osebi da navodilo, v čem in na kakšen način naj se izboljša, torej mu pokaže pot in usmeri njegov razvoj. V drugem primeru mu postreže samo z informacijo, kaj ni bilo v redu, manjka pa navodilo, kako naprej. Ni sporočila, da zaupa v njegove sposobnosti. Nevarno je, da oseba v drugem primeru ostane z negativnim občutkom in hkrati še z nejasno razlago, kaj naj drugič stori drugače, da bo napredovala.

6 Tudi katehet potrebuje povratno informacijo

Seveda ob tem ne smemo pozabiti, da je tudi katehet povabljen oziroma bolje rečeno odgovoren, da stalno odpira prostor za svoje lastne procese zorenja. Dajanje povratne informacije še zdaleč ni samo pedagoški prijem in nekaj, kar šele vodi k zrelosti. Sprejemanje povratne informacije je prav tako (ali še bolj) znak zorenja. Učenje vodij, na kakšen način naj oblikujejo grajo oziroma pohvalo, da bodo sprožali procese profesionalne in osebne rasti, še zdaleč ni več novost. Zanimivo pa je, da se v svetu počasi prebujajo izobraževanja, ki učijo, kako sprejemati povratno informacijo.

Glede na to, da katehet želi spodbujati konstruktiven odnos in reflektivno učenje, je torej priporočljivo, da tudi sam povabi katehizirance, naj podajo povratno informacijo o njegovem delu. Delovne skupine znotraj župnijskega sveta, skupine katehetov in animatorjev, duhovni vodja in tudi župniki – vsi smo odgovorni za stalno spodbujanje lastnih procesov zorenja. Ne samo z nabiranjem informacij, ampak tudi z zrelo odprtostjo za povratno informacijo. »Prosim za povratno informacijo« in »Hvala za povratno informacijo« bi moral biti stavek vsakega, ki želi druge spodbujati k zorenju.

Viri

- Brockbank, A. in McGill, I. 2012. *Facilitating Reflective Learning. Coaching, Mentoring & Supervision*. London: Kogan Page Limited.
- Clutterbuck, D. 2014. *Everyone needs a mentor*. London: CIPD Institute.
- Gottman John. 1999. *Inteligenza emotiva per un figlio*. Milano: Rizzoli.
- Hendrix Harville & Hunt Helen. 2006. *Zdrav otrok in ljubezen staršev*. Ljubljana: Orbis.
- Papež Frančišek. 2016. *Radost ljubezni. Posinodalna apostolska spodbuda. Ljubljana: Družina*.
- Siegel Daniel J. 2017. *Mind. A Journey to the Heart of Being Human*. New York: Norton&Company.

Jani Jeriček

KAKO MLADIM PRIBLIŽATI LEPOTO IN RESNICO O TELESU IN SPOLNOSTI?

1 Uvod

1.1 Ko znak obrnemo na glavo

1.2 Družina

1.3 Družba

1.4 Kaj se nam dogaja v glavi?

2 Priča ljubezni in znamenja nebeške gostije

2.1 Moško in žensko srce

2.2 Samo čista ljubezen je svobodna ljubezen

2.3 Znanost in umetnost kot nepogrešljivi pomočnici pri katehezi

2.4 Otroci naj najprej pijejo mleko

1 Uvod

»Kajti razlil bom vodo po žejni deželi, potoke po izsušeni zemlji« (Iz 44,3), govori Gospod danes vsem nam, ki se trudimo za to, da bi v nas in v vseh tistih, ki jim skušamo približati Božjo resnico in lepoto, zaživel Duh čiste in nedolžne ljubezni, ki bi obrodila sad.

Čeprav velikokrat sami sebe in mlade, ki jim oznanjamo, vidimo kot posušeno zemljo, ki hira od hrepenenj po sprejetosti, potrditvi, goloti, lepoti, nam Gospod vsak dan znova govori, da je oboje – hrepenenje in izpolnitev hrepenenja – ustvaril prav zaradi tega, da bi nas privedel k sebi, ki je Ljubezen sama (West 2014, 16–18). Zato oznanjanje lepote Božjega načrta za človekovo spolnost ni samo eno od poglavij v veroučnem kurikulumu, ki se ga po možnosti lotimo takrat, ko je katehet dovolj samozavesten, ko so veroučenci dovolj stari in zreli, ko je ozračje sproščeno in imamo občutek medsebojnega zaupanja, ampak tudi in predvsem način oznanjanja, ki se mora čutiti v vsaki veroučni uri, saj se ta resnica dotika najglobljih človekovih hrepenenj, in kar je še bolj pomembno, hkrati odgovarja nanja. Torej se te teme lahko lotimo tudi kot odgovor na tolikokrat prežvečeno apatijo in nezanimanje mladih za vsakotedenske katehetske tematike. Prav tam, kjer se zdi, da jih nekaj odvrača od krščanskega pogleda na spolnost, se (morda še zelo zastrto ali celo sprevrženo) skriva hrepenenje, ki ga je Bog položil v človekovo srce z namenom, da bi nas pritegnil k sebi.

Se sliši preveč enostavno? Zakaj potem toliko zmedenosti, sramu, moraliziranja, toliko strahu, da nam bo populistični svet te otroke ukraдел, jim pokvaril možgane, jih naredil nesposobne ljubiti s čistim srcem? Strah ni brez razloga in v nadaljevanju bomo govorili tudi o resnih pasteh, ki smo jim izpostavljeni na tem področju. Najprej bomo predstavili stanje na splošno, nato povedali nekaj posebnosti glede na starost. V drugem delu pa bomo temu skušali dati odgovor. Ne bomo se osredotočili na vsebinski vidik, ki je sicer pomemben, a se ga da dobro izluščiti v navedeni literaturi. Naš namen bo bolj poiskati način, izrazoslovje ter metode dela z mladimi.

1.1 Ko znak obrnemo na glavo

Spomnim se katehetske ure, ko sem birmance poslal iz župnijske dvorane in s kredo na tla napisal samo številko 6. Napisal sem jo tako, da se ni vedelo, ali je številka 6 ali 9. Ko sem jih poklical nazaj, sem jih vprašal, kaj vidijo. Odgovorili so: »Lahko je 6 ali 9.« Odvrnil sem: »Odvisno, s katerega zornega kota gledaš, kajne?« Pritrdili so. Kratko sem spregovoril o tem, kako ne smemo nikogar obsojati, da je takšen ali drugačen, kajti morda bi bil popolnoma drugačen, če bi ga videli z drugega zornega kota. Strinjali so se. Svojo tezo sem še stopnjeval. »Vse, kar na tem svetu vidite ali slišite, je lahko popolnoma drugače z druge perspektive. Nekaj, kar je zame mrzlo, je lahko za drugega toplo. In oboje je resnično. Kar pomeni, da lahko obstaja več resnic in ni nujno, da je moja pravilnejša.« Ker so me že malo poznali, so pri dveh resnicah debelo pogledali, saj so vedeli, da to ni v mojem slogu, a sem jih nekako prepričal, da imata prav tisti, ki pravi, da je na tleh 6, kot tudi tisti, ki vidi 9. Zelo so se strinjali, ko smo to prenesli na objektivni relativizem in pluralnost realnosti. Nato sem jih vprašal: »Ali je danes v dvorani na tleh napisana določena številka, za vas ni bistvenega pomena; lahko je 9 ali 6 ali oboje. Kaj pa če bi bilo to izjemnega pomena? Bi bilo prav, da bi rekli: prav imajo tako tisti, ki pravijo, da je 6, kot tisti, ki pravijo, da je 9?« Strinjali so se. Nadaljeval sem: »Ni res. Nekdo je napisal 9 ali 6. Glede na to, da sem bil edini v dvorani, sem številko zelo verjetno napisal sam. Lahko bi me vprašali, kaj sem želel napisati. Mogoče je kje kakšno znamenje, ki kaže, iz katere strani je avtor pisal. Želel je napisati ali 9 ali pa 6. Morda je namenoma napisal dvoumno in je želel s tem nekaj doseči. Vsekakor pa to ni 9 in 6 hkrati.«

Tako smo ugotovili, da je pomembno, kako je bilo v začetku. Kdo in kako je napisal številko in kdo in kako je v naša srca vnesel hrepenenja. Božja sporočila so jasna in vodijo k sreči. Sporočila padlega angela pa so zamegljena, hkrati pa nimajo navdiha, niso originalna. Hudič samo sprevrača (obrača na glavo), kar je ustvaril Bog.

Danes naše katehizirance na področju spolnosti vidimo prav takšne – obrnjene na glavo. Še bolj pa svet, v katerem živijo, ter stvari, po katerih hrepenijo. Četudi so stvari sprevržene, jih je Bog vseeno ustvaril za znamenje nebeškega kraljestva – za kažipot k sebi. Kje vidimo te obrnjene znake? Vsepopšod. V krščanstvu jih poimenujemo greh, psihologija pa se z njimi ukvarja predvsem z vidika odvisnosti. Pornografija, nezvestoba, samozadovoljevanje, nespodobno oblačenje, prezgodnji spolni odnosi, ločitve, pedofilija, spolno prenosljive bolezni, splavi in nezaželene nosečnosti. Mnogi sicer, hvala Bogu, ne okusijo tako močno sprevrženih izkustev Božjih dobrin, pa vendar je prav vsem znana notranja zmedenost glede privlačnosti, nenehni boj med poželenjem in ljubeznijo, ali kot pravi apostol Pavel: »Ne delam namreč dobrega, ki hočem, marveč delam zlo, ki ga nočem« (Rim 7,19). Ustvarjeni smo za ljubezen, a hkrati imamo v sebi nagnjenost k slabemu. Seveda je to tudi posledica izvirnega greha, hkrati pa lahko mirno rečemo, da si naše telo na podlagi izkušenj pridobi vzorce vedênja, mišljenja in čustvovanja. Kljub svobodni volji nas ti vzorci silijo, da bi jih ponavljali. Tako psihologija kot teologija, vsaka na svojem področju, odkrivata enak vzorec človekovega iskanja sreče. Obe pravita, da se tudi v najbolj nemoralni in nedopustni drži oziroma vedênju skriva ena od osnovnih, legalnih človekovih potreb, ki ni bila zadovoljena. Ponavadi potreba po ljubljenosti, potrditvi in sprejetosti.

V nadaljevanju bomo skušali predstaviti stanje mladih z vidika treh najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na njihove odločitve. To so njihova domača vzgoja, okolje in seveda oni sami. Posebno mesto zavzema Bog, ki vodi zgodovino ljudstva in hkrati vsakega izmed nas posebej. On je najpomembnejši katehet, ker pa je njegovo delovanje tako skrivnostno, ga bomo skušali predstaviti šele na koncu.

1.2 Družina

Ko bomo govorili o tako intimni temi, kot je človekova spolnost, smo lahko pripravljeni na to, da nam bodo mladi zaupali marsikatero, tudi neprijetno, izkušnjo iz svoje družine. Vsekakor smo dolžni poskrbeti, da se otrok ali najstnik ne sramoti pred skupino, ter ustvariti ozračje in vzdušje, v katerem se znotraj skupine pove le toliko, kolikor mladi varno povedo. Če začutimo, da posameznik pove nekaj, s čimer ni v stiku in se vidno sramoti, smo ga dolžni zaščititi tako, da ga ustavimo in povemo, da bo za takšna pričevanja možnost pozneje oziroma na štiri oči. Če je katehet sproščen in pristen, ustvari spoštljivo vzdušje in navadno do tega sploh ne pride. Vseeno pa bodimo pozorni.

O tem, kako starše vzgojiti za primarne domače kateheze o spolnosti, bomo nekaj več rekli na koncu poglavja. Vsekakor je dobro, da ima katehet čim več stika tudi s starši, čeprav so ti stiki večinoma zelo omejeni. Kot kateheti nikoli ne govorimo nespoštljivo o starših, saj gre za »ikone« v čustvenem svetu mladih, četudi jih kdaj zaničujejo.

Spolnost, ki jo živijo starši, ima vedno tako teološki kot psihološki vpliv na otroka, tudi takrat, ko otrok na racionalni ravni o tem ničesar ne ve. »V družinah, kjer starši svojo spolnost živijo v odnosu in imajo jasen pogled nanjo, je spolnost globoko usidrana v intimni zakonski odnos; v teh družinah bodo imeli otroci s svojim spolnim razvojem dosti manj težav kot otroci iz družin, kjer spolnost ni bila povezana z odnosom med starši in je zato postala »odlagališče« njihovih težav in polje verbalnega, čustvenega in tudi telesnega izživljanja« (Kompan Erzar 2003, 138).

Zavedati se moramo, da mladi prihajajo iz najrazličnejših družin, a večinoma imajo ob vprašanju spolnosti skupni imenovalac nesproščenosti, zadrege in skrbi. Če se v družinah te nesproščenosti zavedajo, če so v stiku s sramom, ki se prikrade ob teh temah, potem so lahko njihovi otroci zelo srečni. V takšnih družinah se sicer z razumljivo nero-

dnostjo, a vseeno pristno pogovarjajo tudi o spolnosti. Velik del staršev pa se o tem ne želi pogovarjati in prepustijo vzgojo na spolnem področju televiziji, internetu, ulici/vrstnikom in šoli. Ob vprašanih njihovih otrok včasih iz strahu povedo kakšno šalo, drugič pa se vprašanju zvito izognejo. Pogosto mladi že začutijo, da je staršem tako neprijetno o tem govoriti, da jih niti ne vprašajo. Največ travm doživijo mladostniki ob starših, ki se bodisi ločujejo, nespoštljivo vedejo ali pogovarjajo, varajo, ali pa pri njih celo odkrijejo pornografijo. Nekateri mladostniki priznajo, da so svoje očete zasačili pri gledanju pornografije. Nedvomno se skoraj v vsakem razredu najde tudi kdo, ki je bil spolno zlorabljen, lahko znotraj družine ali pa širše (učitelji, vzgojitelji, trenerji, duhovniki ...) (Carnes 2006, 132–198).

V adolescenci je eden največjih izzivov prav usklajevanje čustvenega in telesnega razvoja. Telesno so najstniki popolnoma pripravljeni na spolnost, čustveno pa še zdaleč ne. Najhujše primere razkola med telesnim in čustvenim razvojem vidimo v spolnih zlorabah v družini. Spolna zloraba pretrga vez med nujno čustveno vezjo z očetom ali materjo, hkrati pa podre telesne meje, ki so v adolescenci ključne za razumevanje sebe, drugih in sveta. Telo, ki se v adolescenci spreminja in zaradi hormonskih in drugih sprememb vpliva na dožemanje samega sebe, je takrat najbolj občutljivo. Če to telo na kakršenkoli način postane predmet zlorabe ali če je fizični stik edina oblika stika med mladostnikom in starši oziroma odraslim, potem je mladostnik oropan skoraj vsega nadzora nad seboj, psihičnega ravnovesja in kriterija, na podlagi katerega bi se lahko zavedal sebe, svojih potreb, meja in varnosti (Kompan Erzar 2003, 139). Spolno zlorabljeni ljudje bodo tako imeli tudi pozneje v življenju veliko več težav s pomočjo morale in psihične strukture slediti svojim željam glede spolnosti, ker jim bo telo reagiralo čisto drugače, saj se bo mnogo bolj odzivalo na seksualne dražljaje.

Zakaj je dobro, da ima katehet pred očmi ta dejstva? Ker bodo ti najstniki še posebej občutljivi, ko bo govora o nerazdružljivosti zakona, o večni ljubezni, vzdržnosti pred poroko in spolni nedotakljivosti. Nekateri nam bodo z gestami in obraznimi mimikami dali to vedeti, drugi ne. Nekateri bodo prišli na pogovor po koncu skupnega dela. Vsekakor je dobro, da jih imamo v mislih in zato zavzamemo držo in govorico, ki jim ne bo zadajala dodatnih ran.

1.3 Družba

Pri družbi se bomo dotaknili predvsem pogovorov z vrstniki, šolskega vzgojnega sistema, vzgoje, ki jo najstniki (in študenti) dobijo pri sistematskih pregledih, glasbe, filma in seveda interneta.

Verjamem, da je bil skoraj vsak katehet že priča pogovoru med mladimi, ko je videl, da pogovor ne teče v pravo smer, a ni vedel, kako posredovati. Pozitivno je, da so bili mladi tako sproščeni, da so se tudi pred katehetom pogovarjali o stvareh, o katerih naj bi se »praviloma« ne pogovarjali. To so npr. pogovori o pornografiji, nespoštljivem ocenjevanju zunanjega videza deklet/fantov, o tem, kdo je že imel spolne odnose in kolikokrat itd. Zaradi vseh podobnih pogovorov, ki sem jih imel tako z najstniki kot s starši, lahko rečem, da povprečen slovenski najstnik o spolnosti izve več informacij od sovrstnikov kot od svojih staršev. Govorimo seveda samo o količini, ne o kakovosti teh informacij. Besede in zgled staršev imajo v mladostniku povsem drugačno težo od vpliva sovrstnikov, a vendar je vpliv družbe velik, če doma ni jasnih besed. Ali besed sploh.

Ni treba posebej poudariti, da se fantje med seboj hitro dogovorijo o dostopu do pornografije. Teh pogovorov niti starši niti kateheti ne moremo preprečiti. Lahko pa ga opremimo z darom razločevanja. Bolj ko je najstnik v stiku s seboj in s svojimi potrebami, bolj bo znal razločevati dobro od slabega in manjša bo verjetnost, da bo nasedal pastem sveta.

Če mladostnik od staršev ali drugih odraslih ne sliši nobene spoštljive besede na temo spolnosti, bo velika verjetnost, da bo ob pogovorih s sovrstniki doživel veliko sramu, ki ga ne bo znal umestiti. Ker bo čutil, da drugi vedo nekaj več kot on, bo ta sram samo še naraščal – mladostniku ne bo lahko živeti s to zmedenostjo.

V tem odstavku nikakor nočem razvrednotiti dela javnih šolskih uslužbencev, še manj komu svetovati, naj svojih otrok ne pošilja v javno šolo. Osebnostno menim, da imajo učitelji in vzgojitelji v javnih vzgojno-izobraževalnih zavodih izjemno pomembno vlogo pri oblikovanju narodne kulture in razvoja ter da bi si zaslužili več spoštovanja in boljše vrednotenje svojega dela. Žal na področju spolnosti razen redkih izjem ne opažamo spoštljive vzgoje za spolnost, ki bi bila odgovorna, svobodna, povezana s pristnimi, ljubečimi odnosi. Če posplošim, se največ o spolnosti učenci naučijo pri biologiji in sistematskih pregledih. Včasih pa je na šoli tudi kdo, ki se čuti posebej poklican za poučevanje takšnih vsebin in učenec posreduje še dodatne razlage. Tako mi povedo katehiziranci. Z začudenjem ugotavljam, da 50 % birmancev, ki jih vprašam, kako so jim spolnost predstavili v šoli, odgovori, da zelo podobno kot pri katehezi. Druga polovica pa pove, da je naš način veliko boljši, globlji in bolj povezan s čustvi, ne samo z biologijo. Čeprav dve tretjini časa govorim o Jezusu, Božjem načrtu zanje, Mariji, Svetem Duhu, Janezu Pavlu II. in ostalih svetnikih, nihče nikoli ne izpostavi, da jim o teh stvareh v šoli niso ničesar povedali. Zgolj opažanje, ki si ga še ne znam povsem razložiti. Ko jih vprašam, kaj so jim povedali v šoli, ko so se pogovarjali o spolnosti, se seveda v večini primerov ne spomnijo. Če se, omenjajo »zaščito«, torej kontracepcijo. Po vseh pogovorih (tudi s šolskimi delavci) sem si ustvaril sliko, da javno šolstvo v Sloveniji, sicer marsikdaj v dobri veri za našo mladino, želi, da bi uporabljali kontracepcijo. Mnogi šolski delavci čutijo, da to ni dovolj, da se večina mladih vseeno prehitro zaplete v spolne odnose, ki imajo hude čustvene posledice, a vseeno ne verjamejo, da se da na tem področju kaj spremeniti. Poenostavljeno: ne verjamejo, da so mladi danes sposobni

živeti čisto. Prav zaradi tega menim, da jih oropajo osnovnega zaupanja vase in v odgovorno moralno odločanje. Zato na tem mestu še posebej spodbujam vse pastoralne delavce, da sami ne pademo v enako zmoto oziroma nevero.

Ameriška popkultura ima v Evropi izjemen vpliv na vse generacije, še posebej na mlade. V ameriški glasbi in videospotih, ki jih posnemajo tudi Evropejci, nastopajo največji idoli naših najstnikov. Po popularnosti, gledanosti in sledenju na družbenih omrežjih daleč presegajo športnike, čeprav jim niti slednji ne dajejo vedno zgolj zgleda delavnosti, zdrave tekmovalnosti in timske povezanosti. Razgaljenost, kletvice, nezvestoba, popredmetenje teles (predvsem, a ne zgolj ženskih) so stalnica. Mladi besedila in slog popularne glasbe usvojijo, še preden vedo, kaj pravzaprav pomenijo, oziroma še preden dobro razumejo angleško. Zelo podobno se dogaja s filmi. Pri obojem pa vedno drži, da so tudi najbolj sprevržena hrepenenja odraz osnovnega hrepenenja po Božji sreči in čisti lepoti.

Glede interneta bi za predstavo najprej rad povedal nekaj podatkov, ki jih je na Nikodemovih večerih 2016 predstavil psihoterapevt Peter Topić, ko je navajal tudi Weissa iz leta 2012. Radio je potreboval petintrideset let, da je dosegel petdeset milijonov uporabnikov. Televizija za isto številko samo trinajst let, internet samo štiri leta, družabna omrežja (Facebook, Twiter, Instagram) šestnajst mesecev in pametni telefoni devet mesecev. Stvari se torej zelo hitro spreminjajo. Igrica Angry Birds je potrebovala samo petintrideset dni, Pokemon GO pa je že prvi dan osvojila šest milijonov uporabnikov, prvi mesec sto milijonov, v manj kot treh mesecih in pol petsto milijonov uporabnikov. Za primerjavo je igrica Super Mario, če se je še spomnite, na svojo trideseto obletnico imela samo štirideset milijonov kopij. Stvari se torej spreminjajo neverjetno hitro in ljudje se kot družba ne znamo tako hitro prilagoditi spremembam, da bi znali razločevati dobro od slabega. Starši, kateheti, učitelji, vzgojitelji in duhovniki v tako kratkem času ne moremo zaznati vsega, kar se dogaja, kaj šele, da bi razvili učinkovite

metode, s katerimi bi lahko otroka pred vsemi tem zaščitili. Da devetletni otroci med odmorom gledajo pornografijo na šolskem računalniku ali pametnem telefonu, ni nič neobičajnega. To je nemogoče preprečiti. Lahko pa otroka opremimo do te mere, da ga te stvari ne bodo pretirano zanimale in bo znal reči »ne«, ko bo potrebno. Velikokrat vzgojitelji in učitelji v vrtcih in osnovnih šolah prehitro posumijo na spolne zlorabe otrok, ker ti oponašajo spolne odnose. Toda ni nujno, da so bili otroci v resnici zlorabljeni, lahko so tovrstne prizore videli na internetu. Problem interneta in njegovega vpliva danes je ravno v izjemni hitrosti prenosa podatkov, kar pomeni, da lahko v nekaj sekundah vidimo več manekenskih teles v najrazličnejših položajih, kot so jih naši predniki dvesto let nazaj videli v celotnem življenju. Zaradi tako hitrega prenosa informacij možgani niso sposobni predelati podatkov in regulirati čutenja, ki se ob njih pojavljajo. Zato je pri dekletih in ženah ogromno občutka nezaželenosti, neprimernosti in nezdrave tekmovalnosti, ker nikakor ne morejo dosegati vizualnih standardov pornografije, pri moških pa spolne disfunkcije, ker so prenasršeni s podobami zlorablajoče spolnosti in tako postanejo nezmožni pristnega intimnega odnosa.¹ Čeprav se danes veliko govori o površinski spolnosti in se jo prikazuje kot vedno bolj odprto, sproščeno in osvobajajočo, pa na drugi strani vidimo, da se skoraj nihče ne dotakne bistva spolnosti in da smo ljudje najbolj ranjeni prav na tem področju.

¹ Prim. YouTube, Izzivi vzgoje v digitalni dobi – Izpolnjujoča ali kompulzivna spolnost – Peter Topić, 23. november 2016, <https://www.youtube.com/watch?v=rRqecolRiHc&t=1203s> (pridobljeno 20. januarja 2017).

1.4 Kaj se nam dogaja v glavi?

Ko sami pri sebi razmišljamo o spolnosti, si v temelju želimo sprejetosti in darovanja. Želimo si, da bi nas nekdo sprejel takšne, kot smo. Predstava, da bi se sami sprejeli takšne, kot smo, se nam zdi tako ali tako nemogoča.

Seveda mladostnik ob misli na spolnost ne razmišlja o darovanju in sprejetosti, razen če je v obdobju trenutne zaljubljenosti, kaj šele da bi razumel, da ima Bog načrt za njegovo spolnost kot odsev Kristusove ljubezni do njegove Cerkve. Če smo zelo iskreni do sebe, nas večina ob misli na spolnost prav zaradi sprevržene simbolike vse preveč pomisli na nekaj slabega. Lepa dekleta tudi v cerkvenih krogih večkrat asociiramo s skušnjavami za fante, namesto da bi nas spomnila na lepoto nebes. Nič drugače ni s fanti, za katere se prevečkrat sliši, da bodo našim pridnim animatorkam ali pevkam v cerkvenih zbora zmešali glavo in jih odpeljali proč od cerkvenih praks. Ne pomislimo pa, da so prav odsev Očetove ljubezni in zaščite. To je lahko dobro izhodišče za katehezo o tem, kako Bog ne samo pozna človeška srca, ampak je z namenom vanje položil hrepenenja po čisti lepoti in sreči.

Za adolescentno obdobje je značilna zelo hitra telesna zrelost in čustvena nezrelost na področju spolnosti. To mladim enostavno razložimo s primerjavami iz realnega življenja. Če recimo gledamo film, kjer podnapisi zaostajajo za dialogi igralcev, je tak film mučno gledati, še posebej, če ne poznaš jezika. Najstniki nam ne bodo zamerili, če jim bomo sočutno predstavili, da je povsem normalno, če čutiš, da te telo prehitava, da te nihče ne razume in da je to lahko zelo mučno. Neskončno želiš biti svoboden in hkrati pripadati drugim. Nezavedno hrepeniš po odraslih, ki bi ti postavili meje, a hkrati ti gredo na živce in želiš rušiti avtoriteto. Središče vsega pa je ravno telo. S telesom najstnik preverja svojo vključitev v odnose z drugimi in svojo identiteto.

Kot že rečeno, na mladostnika vpliva več dejavnikov, ki so med seboj prepleteni. Vsekakor pa kot kristjani trdno verjamemo, da je Bog močnejši od vseh slabih vplivov, da je zmožen celo greh spremeniti v milost in veselje ter da nas čaka in spremlja na vsakem koraku. Vsi se pogosto čutimo nezaželeni. Mladim lahko povemo, da nikakor niso nezaželeni. Tako usmiljena Sveta Trojica kot Satan se z vso svojo vojsko neizmerno trudita osvojiti prav vsako dušo na zemlji. In imamo svobodo, da izberemo, čigavi želimo biti.²

2 Priča ljubezni in znamenja nebeške gostije

To so naša telesa. Za to so bila ustvarjena. Tako poročeni kot posvečeni pričujemo o nebesih in ljubezni. Na hrepenenje, ki ga v svojih srcih nosimo po tej nebeški gostiji, pa lahko odgovorimo na tri načine.

Prvi način je odsek vseh želja, ki bi lahko vodile v greh. Če smo tehnično pravilni, torej: vseh želja. Sporočilo te drže je: človekove sanje, želje in hrepenenja so lahko romantična in na prvi pogled zelo privlačna. Vendar so nevarna in dolgoročno vedno vodijo v greh. Še posebej so tu mišljena hrepenenja po uspešnosti, prepoznavnosti, potrditvi in seveda spolnosti. Vse to človeka spravlja v težave. Zato moramo zmagati s samozatajevanjem. Če bomo sledili vsem tem pravilom, bomo dobri, pokončni državljani. To seveda ni krščanstvo. Takšna drža je ustvarila veliko vsaj navideznega reda in preprečila marsikateri zunanji kaos. Bog nas je ustvaril za gostijo in ne za dieto podhranjenosti. Odrezati svoje spolne želje je smrt za krščansko življenje, tragedija pa je toliko večja, če to storimo prav v imenu krščanstva (West 2014, 25–29).

Druga skrajnost se ni dogajala toliko v imenu krščanstva, ampak bolj v duhu užitka, s sklicevanjem na to, da se živi le enkrat. To je hlastanje po užitku. Janez Pavel II. pravi, da se v tem svetu še kako vidi hrepenenje po Bogu, saj sta vsa sprevrženost in perversnost, ki ju opažamo,

² Prim. Youtube, Jason Evert – I thirst – Steubenville 2016 Atlanta, 10. avgust 2016, <https://www.youtube.com/watch?v=OZ6sqLEg65M> (pridobljeno 20. januarja 2017).

samo spolna želja, ki je »podivjala« (West 2011, 19–53). Ta druga skrajnost ne priznava svetopisemske resnice, da je sicer vse dovoljeno, ampak ni vse dobro. Apostol Pavel piše Korinčanom: »Vse je dovoljeno, vendar ni vse koristno! Vse je dovoljeno, toda vse ne izgrajuje« (1 Kor 10,23). Neobvezujoča spolnost, spolnost brez odgovornosti (torej tudi brez ljubezni) privlači. To seveda ne obstaja. Obljuba, ki jo hudi duh ponuja, je lažna. Christopher West takšen odgovor na hrepenenje po nebesih imenuje »hitra prehrana« (West 2014, 30–35). Hitro si vzamem, poceni ali zastonj, brez posledic. Prva pomembna laž pri hitri prehrani je seveda ta, da ni zastonj, ni brez posledic. Spolnost brez posledic ne obstaja, tudi če bi teoretično lahko izključili novo življenje in spolno prenosljive bolezni. Druga pomembna laž pa je v tem, da hitra prehrana ne nasiti. Samo napolni želodec. Nekaj časa daje občutek, da smo siti, vendar dolgoročno ne izpolnjuje. Žal smo velikokrat tako žejni in lačni nebeške gostije, da bomo v neveri, da nam jo je Bog že pripravil, šli jest tudi blato.

Tretji – pravi – način pa je, da svoja hrepenenja začutimo v polnosti, jih ne ponižamo zgolj na površinske želje in skušamo najti popoln odgovor nanje. Spolni odnos med zakoncema je tako privlačen tudi zato, ker odseva ljubezen med Bogom in vsem človeštvom. Ta ljubezen je postala vidna z učlovečenjem Jezusa Kristusa, ki je na zelo konkreten, otipljiv in telesen način pokazal svojo ljubezen do Cerkve. Sveti Pavel zato o tej skrivnosti pravi: »Zaradi tega bo mož zapustil očeta in mater ter se pridružil svoji ženi in bosta oba eno meso. Ta skrivnost je velika; jaz pa pravim: glede Kristusa in glede Cerkve« (Ef 5,31–32). Slednje – glede Kristusa in glede Cerkve – večkrat spregledamo. Kristus je namreč prvi, ki je zapustil udobje svojega nebeškega Očeta in zemeljske matere Marije, da bi dal svoje telo na križ in ga v evharistiji združil s svojo nevesto Cerkvijo (West 2010, 10–20). Če je tako enostavno, da lahko preprosto vidimo, da način stradalne diete (zatajevanje svojih hrepenenj) kot tudi način hitre prehrane in hlastanja po užitku ne obrodita dobrih sadov, še več; v zadnjem načinu vidimo toliko lepšo izpolnitev, zakaj potem tako malo ljudi poseže po tem tretjem načinu?

Izgubili smo vero, da je Bog dober in nam je v srca položil hrepenenja, ki bodo izpolnjena. Gotovo v polnosti šele v nebesih, vendar smo v upanju odrešeni že na zemlji in lahko marsikje okušamo predokus nebes. John Eldrege pravi, da je Bog vsakega moškega ustvaril s hrepenenji po osvojitvi lepote, po življenjski pustolovščini ter po boju in zmagi v pomembni bitki. Hkrati je v vsako žensko položil hrepenenje po tem, da bi bila lepa, vključena v moško pustolovščino, in da bi se moški boril zanjo (Eldredge 2014, 142–201). Tako tistim, ki so poklicani v poročeno, kot tistim, ki so poklicani v posvečeno življenje, Bog izpolnjuje to obljubo. Tudi Kristus in Marija sta doživela izpolnitev teh hrepenenj. Zgrešimo pa pot, ko ne verujemo in ne zaupamo Bogu.

2.1 Moško in žensko srce

Da je glede moškosti in ženskosti precej zmedenosti v zahodnem svetu, ni treba posebej poudarjati. Če rečemo, da ženin predstavlja Kristusa in nevesta predstavlja Cerkev v tej veliki skrivnosti, ki jo v Pismu Efežanom opisuje Pavel, lahko rečemo, da bomo kot posamezniki in družba vedno poznali razliko med Bogom in človekom, če bomo poznali in priznavali tudi razliko med moškimi in ženskami. Družbi, ki je vseeno, ali je nekaj moško ali žensko, je tudi vseeno, ali je Božje ali človeško. Mi pa vemo, da temu ni tako.

Različnost moških in ženskih hrepenenj, teles, interesov, talentov itd. je odlična iztočnica oziroma podlaga za pogovor o spolnosti z mladimi. Ko govorimo o tem, kako smo ustvarjeni tako na telesnem, čustvenem in duhovnem področju, kakšna hrepenenja in obljube nam je dal Bog in kaj vse lahko kot moški in ženske postanemo, začnejo mladi verjeti v svoje sanje. Čutijo, da govorimo nekaj, kar tudi sami čutijo. V katehetskem žargonu bi rekli, da »smo jih dobili na svojo stran«. Dobro je predstaviti razliko, kaj govori družba o dekletih in fantih in za kaj jih je ustvaril Bog. Kaj morajo biti, kako se morajo oblačiti, koliko kilogramov morajo imeti? Kaj starši govorijo o njih? Kaj oni sami mislijo o sebi? Kaj pa pravi Bog? Bog ne dela napak, ampak je vsakega posebej

ustvaril unikatnega, mu dal načrt sreče in mnoge talente. Za Boga ni nič preveč ali premalo.

Pomembno je, da se najstniki naučijo gledati na svoje telo kot na neprecenljiv dar in na vrednoto samo po sebi. Telo ni dobrina, s katero se trguje in primerja, kdo ima več in kdo manj. Še manj je to tržno blago.

Bog je ustvaril moško telo, da bi bil moški priča Božje moči na tem svetu, Božje zaščite, Očetovega varstva. Moški ima v sebi hrepenenja, da bi tako kot Jezus podaril svoje življenje za nekoga drugega, da bi rešil svojo lepotico pred nevarnostjo. Včasih tudi pred nevarnostjo, ki jo moški sam nosi v sebi – pred svojim poželenjem. Pomembno je, da se fantje prepoznajo v Jezusovi zgodbi in zgodbi tolikih drugih moških v Svetem pismu in svetnikih, ki so živeli to Kristusovo ljubezen. Najstniki hitro razumejo, če jim povemo, kako filmi o Supermanih, Batmanih, Jamesih Bondih itd. nagovarjajo ta hrepenenja. Vemo, da ne morejo dati dokončnega odgovora – so zgolj hitra prehrana – a vseeno lahko razumemo, kako celo filmska industrija nagovarja najgloblja hrepenenja, ki jih je v moško srce postavil Bog. Moški ima tudi vlogo osvajalca, tistega, ki prvi naredi korak, ki tvega, ki želi osvojiti nekaj, kar je težko dostopno. Tukaj se lahko povežemo z dekleti in jim predstavimo, kako je fantom vseč njihova sramežljivost, da je zdrav občutek za sram pomemben. Ko bomo nagovorili oboje, ne bodo več potrebovali tehničnih navodil za oblačenje (čez kolena, čez ramena ipd.), temveč lahko v mladih vzbudimo občutek za sram, občutek za dostojanstvo in se bodo sami od sebe znali obleči in obnašati.

Fantom v teh letih je še posebej težko, ker si ne znajo razložiti, zakaj Cerkev govori o prepovedih, ko pa njihovi hormoni govorijo nasprotno. Dobro jim je priznati, da boj za čistost res ni lahek in da jim tudi Bog prav v tem daje priložnost, da se obrnejo nanj in tako v ponižni drži molijo. Pogosto rečem birmancem: »Si predstavljate, da bi vedno, ko ste v skušnjavah, molili?« Nekdo je odgovoril: »Potem lahko

cel dan samo molim.« To je to. Za sv. Frančiška Asiškega je sv. Bonaventura zapisal, da ni bil le človek, ki moli, ampak je ves postal molitev. Srednješolci in študenti bodo razumeli tudi širšo sliko moške braniteljske vloge. Ženska ima namreč izjemno intuitivno vlogo, kar ji daje veliko prednost, ogromno védenja in izjemno moč. Moč, ki hrepeni po umiritvi, po razumnem okviru, ki ji ga lahko da moški, v vsej polnosti pa Bog. Prav zaradi različnih možganskih povezav ter različnega telesnega razvoja je dopolnjevanje med moškim in žensko čudovito, krščanstvo pa ga razume kot dar in ne kot tekmovanje. Ženska se v svoji intuitivnosti ne more zmotiti, če se lahko ob nekom umiri. Posebej so tukaj dobrodošli možje, očetje in Oče (Jeriček 2015, 15–65).

Na drugi strani so dekleta tista, ki lahko s samospoštovanjem postavijo standarde, da jih bodo spoštovali tudi drugi. Ženska ima moč, da privabi moške oči ali moško srce. Večkrat so dekleta prezaposlena s tem, kako bodo svojo goloto čim bolj ekskluzivno pokazale fantom, pri tem pa pozabijo, da imajo dostop tudi do njihovih src. Fantje veliko bolj spoštujejo tista dekleta, ki se cenijo. Pomembno je reči, da je oblačenje samo zunanji izraz notranjosti. Drža dostojnosti zato dekletom ne pripada samo v oblačenju, ampak v celotnem mišljenju, govorjenju, čustvovanju in vedênju. Vse ženske so Božje hčere in kot take ljubljene ne glede na to, kaj naredijo. Ljubezni se ne da kupiti, niti se je ne da zaslužiti. Zaslužena ali kupljena ljubezen je vedno prostitucija, tako ali drugače. Spet sta na potezi vera in zaupanje. Ali kot dekle verjamem, da mi je Bog pripravil nekoga, ki me bo ljubil tudi, če ne bom znižala svojih standardov, zatajila svojih vrednot, tudi če bom poslušala svoje telo? Dekleta hrepenijo po tem, da bi jih nekdo spodbudil k pritrdilnemu odgovoru na ta vprašanja, saj odgovor čutijo v sebi, pa ne vedo, ali je realen in pristen. Filmi, družba, večkrat žal tudi družina in Cerkev, so mladim dekletom na nek način prepovedali sanjati. »Lahko sanjaš, ampak boš razočarana, zato se raje drži realnosti!« ali pa: »Ne sanjaj, vzemi si, kar si želiš.« Prvo je seveda stradalna dieta, drugo pa hitra prehrana.

2.2 Samo čista ljubezen je svobodna ljubezen

Na koncu je treba odgovoriti na temeljna vprašanja: Kaj je čistost? Zakaj Cerkev pravi, da pred poroko ne smemo imeti spolnih odnosov? Kaj pomeni poželenje v srcu? Kaj je narobe s kontracepcijo?

Večkrat bo stik, ki ga bomo z mladimi navezali, ko bomo govorili o lažeh modne, filmske in glasbene industrije ter o moških in ženskih hrepenenjih, že nakazal vse odgovore na ta vprašanja. Ustvariti ozračje medsebojnega spoštovanja, stika s samim seboj, s čustvi in telesom, z Bogom je bolj ključno kot tehnično pravilno odgovoriti. Vendar je pomembno, da imamo jasne odgovore tudi za tiste, ki jih bodo želeli oziroma jim prehod ne bo vedno povsem jasen.

Pomembno je poudariti razliko med zaljubljenostjo in ljubeznijo. Obe besedi, še posebej slednja, sta večkrat zlorabljeni v marketinške in ideološke namene. Zaljubljenost je milost (za marsikoga sicer nemilost/nesrečna zaljubljenost), dar, ki se ga ne more izsiliti. Ne moremo se odločiti, da bomo zaljubljeni, ampak se nam to zgodi – v čustvih in telesu. Zaljubljenost ni nekaj trajnega, imamo lahko obdobja zaljubljenosti. Ljubezen na drugi strani je nekaj večnega, če je prava, in odsev Kristusove ljubezni. Predvsem pa je ljubezen v prvi vrsti odločitev. Za ljubezen se odločimo v svojem duhu, ki potem preplavlja naša čustva in telo. Ljubimo torej tako s čustvi kot tudi s telesom, vendar je ključna odločitev, volja, duh. Dve pomembni razliki, ki jih mladi morajo razumeti, da ne bodo nasedali romantičnim, zavajajočim filmom je, da je ljubezen večna, zaljubljenost začasna ter da je ljubezen odločitev, zaljubljenost pa ni v naši moči, je zgolj čustvo.

Poželenje na drugi strani je za sv. Janeza Pavla II. nasprotje ljubezni. Ljubezen vedno gleda na to, kaj je dobro za tistega, ki ga ljubim, medtem ko poželenje vedno gleda na to, kakšen užitek bom lahko dobil od svojega bližnjega (Janez Pavel II. 2006, 36–70). V mladih se večkrat naseli strah oziroma nerazumevanje, saj te besede razumejo, kot da je

krščanska spolnost brez strasti in z 0 % užitka. Moramo jim predstaviti, da je Bog ustvaril spolnost z namenom rodovitnosti in razširitve človeštva in hkrati za združitve in medsebojno podaritev zakoncev. V slednjem nam Bog gotovo želi dati čim več užitka, vendar je ta užitek spet treba razumeti kot gostijo in ne kot hitro prehrano.

Še posebej osnovnošolcem je dobro povedati, da imajo še vse življenje pred sabo, da se jim nikamor ne mudi in naj ne poslušajo glasu družbe, ki namiguje, da morajo čim prej poizkusiti čim več stvari. Kako lepa priložnost so ta leta za opazovanje svojega telesa. Kaj telo sporoča prek čustev, kaj in kdo mi je všeč, kaj mi ni všeč. Mladim moramo dovoliti, da lahko preprosto opazujejo svoje telesne reakcije in čustva, ne da bi morali karkoli narediti. Nič ni narobe, če dekle pri dvajsetih letih ni imela niti še enega fanta ali se ni še nikoli poljubila. Bogu hvala! Pritisk družbe je namreč zelo velik, vse z namenom, da bi bili ljudje čim bolj ranjeni ter posledično dobri potrošniki.

To isto telo, ki nam sporoča veliko stvari, govori tako nam kot tudi okolici. Telo pove, kdaj smo srečni, kdaj žalostni, kdaj zaljubljeni. Telo govori jezik ljubezni prav v spolnem odnosu. Govori jezik Kristusove ljubezni na križu in jezik poročnih zaobljub. Torej je vsak spolni odnos s telesom izražena poročna zaobljuba, ki govori o Kristusu in naši ljubezni. Ta obljuba govori: vedno bom s tabo, zate sem pripravljen dati vse – tudi življenje, svobodno sem se odločil zate in s teboj želim biti rodovitni (v otrocih). Vse to so dimenzije Kristusove ljubezni na križu, ki je edina prava ljubezen – zvesta, popolna (absolutna), svobodna in rodovitna. Mladim tega ne smemo predstaviti kot obvezo v smislu: »Če se boste ljubili, se morate tako kot Jezus,« ampak kot privilegij, da smemo biti udeleženi v Kristusovi ljubezni in njegovi zgodbi. Da so spolni odnosi nekaj velikega in svetega ter zaradi tega odgovornega – ne obratno.

2.3 Znanost in umetnost kot nepogrešljivi pomočnici pri katehezi

Znanost potrjuje cerkveno učenje. Lahko celo rečemo, da to, kar danes znanost odkriva na področju nevroloških raziskav in spolnih bolezni, Cerkev v svoji pronicljivi intuiciji ter zvestobi Kristusovemu nauku predvidevala in živela že stoletja prej. Na področju različnosti moških in žensk nevroznanost potrjuje cerkveno učenje z raziskavami na možganih, ko predstavlja, zakaj in kako so nevrnske povezave popolnoma drugače prepletene pri moških in ženskah. Žensko telo se namreč od vsega začetka razvija za povezovanje z drugimi. Tudi nevrnske mreže so pri deklicah bolj povezane na področju komunikacije in povezovanja. Ženske imajo obe hemisferi bolj povezani med seboj, zato lahko opravljajo več stvari hkrati, svojo pozornost imajo bolj naravnano na potrebe drugih. Zaradi tega svoje misli in čustvovanja hitreje kot moški povežejo z govorom. Moški imajo na drugi strani boljše povezave znotraj obeh hemisfer, zato imajo boljšo sposobnost za hitre, neodvisne in fokusirane dejavnosti. V spolnosti in nasploh v odnosih se tudi možganske strukture spreminjajo, kar pomeni, da je ljubezen (kot odnos) in Ljubezen (kot Bog) dejansko tista, ki spreminja tako možganske povezave kot tudi negativne izkušnje iz preteklosti (te dobijo v možganih popolnoma drugačno interpretacijo). Katarina Kompan Erzar bi rekla, da ljubezen dejansko umije spomin (2006, 245–246). Prav tako znanost, ki seveda ni sponzorirana s strani farmacevtskih in zdravstvenih finančnih lobijev, kaže, kako prav krščanski pogled na spolnost prinaša zdravje na področju spolno prenosljivih bolezni in zadovoljstvo na področju odgovornega starševstva. Le spolni odnosi znotraj zakona in v zvestobi enemu partnerju omogočajo varno, sproščujočo in zdravo spolnost. Vse ostalo je tveganje ne glede na to, kako močno se zaščitimo.

Umetnost je prav tako vir nagovora in izjemne modrosti, kjer so svoja hrepenenja, veselja in žalosti izlili ljudje skozi celotno zgodovino. Teologija telesa, ki jo je sv. Janez Pavel II. oblikoval od svojih duhovniških

do papeških let, je dobila lep umetniški izraz v njegovi drami *Pred zlatarno*. Naloga zlobnega duha je popačiti in zмести našo željo po nebesih. Mnogokrat na način, da si mislimo, da so vrednote, ki jih v srcu čutimo, le utopije, ki jih dejansko ni moč živeti. Če pa jih je že moč živeti, pa se itak ne splača, ker zahtevajo preveč truda za majhno plačilo. Papež v drami *Pred zlatarno* kaže ravno nasprotno. Razkrinka taktiko zlobca in pokaže na ljubezen Boga, ki hrepeni po človeku. Dobesedno si želi biti z njim. Bog, ki ga oznanja Poljak, ni tak, kot ga kaže hudič. Je Bog, ki želi človeku dobro in mu želi dati neskončno več od tega, kar si človek sploh lahko zaželi (Jeriček 2013, 60–65). Pri oznanjanju je dobro, še posebej kot izhodišče za pogovor, da umetnost ali pa »kvazi« umetnost vzamemo za iztočnico: filmi, ki govorijo o ljubezni, romantična glasba, pa tudi tista, ki govori o največjih človekovih hrepenenjih, žalostih ali smislih življenja. Tudi krščanska umetnost je dobra kot odgovor na to, po čem hrepeni naše srce.

2.4 Otroci naj najprej pijejo mleko

Teologijo telesa otroci do tretjega leta starosti spoznavajo predvsem ob nežnosti svoje matere in varnosti svojega očeta. Po tretjem letu starosti je zelo priporočljivo, da ob razlagi svete maše slišijo tudi nekaj o dostojanstvu svojega telesa, nedotakljivosti, ljubezni med očkom in mamico ter o Svetem Duhu, ki prebiva v njegovem telesu. Ko se otroci začnejo ločiti glede na spol, je za vzgojitelje, katehete in starše odlična priložnost, da jim to razliko ovrednotijo kot nekaj lepega in da znajo pohvaliti lepoto nasprotnega spola, ki je drugačna od njihove. V šestem in sedmem razredu osnovne šole so otroci občutljivi na besede o dostojanstvu njihovih teles, spoštljivem oblačenju in zlorabi telesa ter ljubezni, ki jo vidijo v medijih. V osmem in devetem razredu znajo že dokaj zrelo govoriti o zaljubljenosti, ljubezni, poroki. S kom grem v zakon? Kaj početi na prvem zmenku? Kaj početi z vsemi hrepenenji, ki se mi prebujajo? To, kar lahko govorimo z birmanci, lahko govorimo tudi z vsemi naslednjim starostnimi skupinami, le na višjem nivoju. Pri

posameznih skupinah so dekleta naprednejša, včasih pa fantje razmišljajo precej bolj globoko. Pomembno je, da se njihovih vprašanj ne ustrašimo, ne glede na to, kako nas je lahko kdaj tudi sram. Kdo, če ne Cerkev, bo mladim predstavil poročno lepoto med njo in njenim ženinom?

Viri

- Carnes, J. Patric. 2006. *Ne recite temu ljubezen: pot iz seksualne zasvojenosti*. Zagorje ob Savi: Studio Moderna Storitve.
- Eldredge, John. 2014. *Divji v srcu: Odkrivanje skrivnosti moške duše*. Log pri Brezovici: Društvo Zaživi življenje.
- Janez Pavel II. 2006. *Man and Woman He Created Them: A Theology of the body*. Boston: Pauline Books & Media.
- Jeriček, Jani. 2013. *Teološki vidik drame Janeza Pavla II. Pred zlatarno*. Diplomsko delo. Ljubljana: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Jeriček, Jani idr. 2015. *Novo upanje po splavu: Mnenja strokovnjakov in osebne zgodbe staršev po umetni prekinitvi nosečnosti*. Ljubljana: Družina.
- Kompan Erzar, Katarina. 2006. *Ljubezen umije spomin*. Ljubljana, Celje: Brat Frančišek, FDI in Celjska Mohorjeva družba.
- Kompan Erzar, Lia Katarina. *Skrita moč družine*. 2003. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- YouTube. *Izzivi vzgoje v digitalni dobi – Izpolnjujoča ali kompulzivna spolnost* – Peter Topić. <https://www.youtube.com/watch?v=rRqecolRiHc&t=1203s> (pridobljeno 20. januarja 2017).
- YouTube. Jason Evert – *I thirst* – Steubenville 2016 Atlanta, 10. avgust 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=OZ6sqLEg65M> (pridobljeno 20. januarja 2017).
- West, Christopher. 2010. *Dobra novica o spolnosti in zakonu*. Ljubljana: Družina.
- West, Christopher. 2014. *Napolni srce: Bog, spolnost in iskanje uresničitve*. Ljubljana: Družina.
- West, Christopher. 2011. *Teologija telesa za začetnike: Uvod v spolno revolucijo papeža Janeza Pavla II*. Ljubljana: Družina.

mag. s. Magda Burger ND

KORAK ZA KORAKOM

1 Uvodni razmislek

2 Snovanje katehetskega načrta

3 Metoda katehetskega načrta

4 Namen in cilji

5 Potrpežljivost – postopnost – spremljanje

6 Katehumenatski model

7 Vsebina

8 Zaključek

1 Uvodni razmislek

»Ko bom velik, bom ...«, si mlajši in starejši otroci izmišljajo tisoč in en poklic. Navadno predstave o poklicih izvirajo iz izkušnje otroka, ki se je na konkreten ali virtualen način srečal z določeno poklicno kategorijo. Za sanje je to dovolj. Naslednje poklicne napovedi v času pubertete so že bolj previdne. Ne zadošča samo izkušnja, temveč slednja dobi ob bok še virtualno-okoljski vidik zaslužka oziroma zaposlitve. Mladostniki postajajo tako pri svojih poklicnih napovedih že bolj tihi in običajno na vprašanje: »Kaj boš, ko boš velik?« najprej čudno pogledajo, saj se imajo za že »velike« in je to dober izgovor za neodgovor. Če odrasli vztrajamo pri vprašanju, pa mladostniki pogosto skomignejo z rameni in rečejo: »Ne vem.« Včasih se zazdi, da si ne upajo več sanjati, ker se bojijo ali razočaranja ali skritega pritiska v smislu: »Uči se, drugače s sanjami ne bo nič!« Študenti so še bolj previdni in na vprašanje: »Kaj boš delal, ko končaš fakulteto?« odgovorijo: »Ne vem. Po izobrazbi bom ..., službe pa ne bo.« Čisto globoko v srcu vendarle upajo, da se jim nasmehne sreča. Če ne takoj, vsaj v primernem času. Toda vsi, ki med rastjo in zorenjem uspejo izoblikovati svoje želje v konkretno besedo, vedo, kaj morajo narediti, da bodo konkretno besedo spremenili v dejanja. Zavedajo se sicer, da bodo na svoji poti srečali mnoge vplive in čudne tokove, toda hkrati verjamejo, da ob jasnih ciljih pot (čeprav morebiti zelo zavita) vodi v pravo smer.

2 Snovanje katehetskega načrta

Katehetski načrt je po nekaj letih usklajevanj in preverjanj v fazi, ko dobiva konkretno podobo in konkretne cilje. Prve korake so snovalci naredili že leta 2012. Tedaj je Slovenski katehetski urad (SKU) dobil naročilo Slovenske škofovske konference (SŠK), da začne pripravljati besedilo katehetskega načrta. K sodelovanju smo povabili Teološko fakulteto (TEOF) in Medškofijski odbor za mladino (MOM). Prvi osnutek je bil predstavljen na katehetskem simpoziju leta 2014.

Odzivi udeležencev so pokazali, da analiza stanja, zajeta v osnutku katehetskega načrta, ustreza dejanskemu stanju. Posebej izstopa dejstvo, da ob besedi »kateheza« največkrat pomislimo na osnovnošolski verouk, ki mu včasih dodamo še mladinska srečanja. Na srečanju SKU in SŠK v juniju 2016 smo zato soglasno sklenili, da je kateheza mnogo širši pojem. Zajema namreč katehetsko prizadevanje od posameznikovega rojstva do smrti: kateheza za

družine ali z njimi, kateheza za starše ali z njimi, kateheza z mladino ali zanj, kateheza ob različnih priložnostih in seveda kateheza otrok v osnovnošolski dobi. Morda ob tem velja poudariti, da »kateheza za« pomeni vsako katehezo, ki jo katehizirancem posredujemo frontalno, medtem ko je kateheza »z« tista, v katero udeležence dejavno vključimo z različnimi oblikami individualnega ali skupinskega dela.

Poleg tega je analiza pokazala, da v Sloveniji ne moremo več govoriti o enotni katehetski praksi. Gotovo je osnovnošolska tradicionalna kateheza še vedno najbolj razširjena, pri čemer ne smemo pozabiti na mnoge župnije, ki uvajajo Katehezo Dobrega pastirja. Mnogi pa iščejo nove poti tudi za ostale starostne skupine. Nekateri oblikujejo homogene skupine udeležencev in se z njimi srečujejo enkrat mesečno za cel dan. Drugi pripravljajo katehetska srečanja za družine, pri čemer udeležence ločujejo glede na starost. Veliko jih srečanja z odraslimi oblikuje izven vseh dosedanjih vsebinskih okvirjev. Vsebine so včasih strogo vezane na Katekizem Katoliške cerkve, pogosto pa nastajajo tudi na podlagi novejših knjižnih izdaj s področja vzgoje in psihologije. Mnogi v župnijsko katehezo vnašajo elemente katehetskega dela različnih gibanj. Vse alternativne ponudbe kateheze pa družijo skupni imenovalci: iskanje najprimernejše oblike kateheze v danih razmerah. Zavedamo se, da je »namen katehetske dejavnosti prav to, da podpira izpoved žive, zavestne in dejavne vere« (SPK 66). Na 46. katehetskem simpoziju je predavatelj Enzo Biemmi uporabil slikovito podobo za oznanjevanje. Včasih so oznanjevalci skrbeli za »nasade dreves«. Z obema rokama so negovali mlada drevesca novokrščenec in razrasla so se v mogočen gozd. Orkani individualizma, potrošništva in drugih socioloških vplivov pa so povzročili padanje dreves tradicije. Začela se je kriza tradicije in življenja po veri, kot smo ga bili navajeni nekaj desetletij. Hkrati pa so se pojavila iskanja novih smeri in nove rasti. Tudi gibanja iščejo nekaj novega. Nove metode želijo nagovoriti današnjega človeka, odraslega, mladega in otroka. Vidimo novo podrast v gozdu in odločamo se, kaj z njo. Oznanjevalci smo v težkih razmerah. Danes bolj kot kdajkoli prej. Ne vemo, ali naj z obema rokama zadržujemo drevesa tradicije, ki grozijo, da se bodo dokončno podrla, ali naj z vso silo pomagamo pri rasti novim vrstam drevesc, ki poganjajo. V bistvu smo poklicani, da starega ne opustimo in novega ne teptamo. Poklicani smo, da zdržimo napetost in z eno roko podpi-ramo to, kar pada, da se ne bo polomilo, in z drugo roko ščitimo in negujemo to, kar raste, da bo raslo v pravo smer. Od nas se zahtevajo neizmerna moč

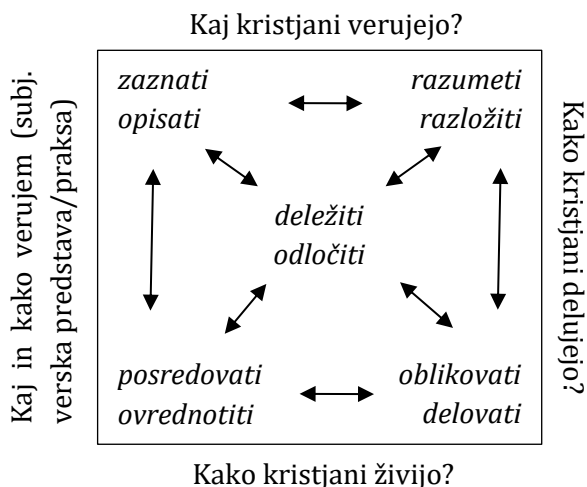
in energija, volja in vera. Z drugimi besedami bi lahko rekli, da smo v današnji dobi kateheti razpeti med posredovanje prvega in drugega prvega označila. Zavedajoč se tega, smo snovalci katehetskega načrta v skladu s PIP-om zapisali osnovni namen katehetske dejavnosti na Slovenskem in s tem tudi pisnega načrta, ki naj bi postal živa dejavnost: »Katehizirance vabiti in spremljati k osebni srečanju z Jezusom Kristusom, da bodo izpovedali osebno vero, se dejavno vključili v občestvo Cerkve in živeli svoje poslanstvo v družbi.«

Katehetski načrt želi torej pokazati smer, kako bo kateheza posameznika vodila po poti osebne vere, da bo ponotranjil kompetence odraslega kristjana. Prepričani smo, da so »kompetence, pridobljene v katehezi, tiste, ki človeku omogočijo, da svoje naravne in priučene sposobnosti ter talente, ki ga spremljajo skozi življenje in njegove preizkušnje, postavi pred Boga in rešuje svoje probleme in izzive v luči krščanske vere« (Scheidler 2011, 138). Od pojmovanja verouka (vero-uk) do kateheze (gr. *katechein* – odmevati) je pot lahko dolga ali kratka. Kratka je v deželah, kjer imajo tradicijo verskega pouka (vero-uka) v šoli in versko vzgojo (katehezo) v župnijah. Kratka pot je bila tudi pri nas, ko je vlogo kateheze v trdnih rokah držala družina in je srečevanje ob nedeljskih popoldnevih imelo vlogo današnjega verouka. Dolga pa je pot postala, ko je verouk moral prevzeti vlogo posredovanja vere in učenja o njej. Naši kateheti so bili in so še vedno postavljeni pred veliko nalogo, da razločujejo, katere katehetske vsebine bodo posredovali kot učenje in katere kot izkušnjo vere. Scheidler poudarja, da se pri katehetskem poučevanju oblike učenja seveda med seboj prepletajo, hkrati pa:

- zaznajo in pomagajo doživeti pomembne pojave krščanske vere (percepcija);
- deležijo (najprej na nezavedni in pozneje na zavedni ravni) pri dogodku in pomagajo pri odločanju za Boga in za praktično krščansko življenje v Cerkvi in družbi (participacija);
- posredujejo in vrednotijo subjektivne religiozne predstave in temelje krščanske poti ter na osnovi osebnih stališč podpirajo odločitve za krščansko življenje (interakcija);
- razumejo in v luči osebnega verskega doživetja razlagajo temelj krščanske poti (kognitivna raven);

- pomagajo oblikovati lastna življenjska stališča na področju osebnega oziroma družinskega, poklicnega oziroma družbenega in občestvenega oziroma cerkvenega okolja ter delovati na področju etičnih in verskih vprašanj v skladu s svojim osebnim odnosom do Boga (izraz – prikaz).

Opisano ponazarja naslednja shema:

Vir: Scheidler 2011, 140–141.

Če v tej luči pristopamo h katehezi, lahko rečemo, da po eni strani katehetski načrt ne pripoveduje nič novega, po drugi strani pa dobimo potrdilo, da pot, ki smo si jo začrtali, dobiva konkretno podobo s ciljem: »občestvo z Jezusom Kristusom in globoko domačnost z njim« (KKC 427).

3 Metoda katehetskega načrta

Čeprav se snovalci katehetskega načrta zavedamo, da »pri posredovanju vere Cerkev nima lastne enotne metode, temveč v luči Božje pedagogike razlikuje metode časa, sprejema v svobodi duha ›vse, kar je resnično, kar je vzvišeno, kar je čisto, kar je ljubeznivo, kar je častno, kar je količkaj krepostno in hvalevredno« (Flp 4,8); z drugo besedo, sprejema vse prvine, ki niso v nasprotju z evangelijem, in jih daje v njegovo službo« (SPK 148), pa se zgledujemo po načelu izpovedi vere starega Izraelca: »GOSPOD, naš Bog, naj bo z nami, kakor je bil z našimi očeti« (1 Kr 8,57).

Po pregledu stanja kateheze v Cerkvi na Slovenskem vidimo, da smo resnično v tistem trenutku zgodovine, ko smo priče srečevanja močne tradicije s šibkim posredovanjem in šibke ali ničelne tradicije z močnim iskanjem, zato čutimo izziv, da bi »starega ne zavrgli in novo spodbudili«. V pripravi načrta smo sledili tako navodilom PIP-a kot splošnim ciljem kateheze v duhu dvostebne kateheze.¹ Razumemo, da so na naših tleh še močne župnije, ki imajo zelo razvejano katehezo, ki poteka po ustaljenih navadah, za kar moramo biti hvaležni. Hkrati pa vidimo, da se po mnogih župnijah pojavljajo posamezni odgovori na izzive sodobne družbe. Slednji niso v splošni cerkveni rabi, ker so vezani na razmere posamezne župnije. Zato jih ne moremo splošno opredeliti. Lahko pa jih označimo kot iskanje poti do boljšega označevanja. Na teh področjih pojava nove rasti klije in se krepi zavest, da »krščanstvo ni spomenik ali muzej. Je gibanje. Zato se mora gibati« (White in Corcoran 2015, 76). To pomeni, da načrt daje možnost sledenja ciljem po novi poti, kakršna se piše v konkretnem občestvu, v konkretnem okolju. Če bomo tako na stari, utrjeni poti kot tudi ob iskanju novih stezic sledili zastavljenim splošnim in delnim ciljem, bomo prišli do končnega namena, h kateremu želimo voditi katehiziranca v vseh starostnih obdobjih.

Pri pisanju katehetskega načrta smo upoštevali induktivno metodo, kot jo spodbuja *Splošni pravilnik za katehezo* (SPK). Predpostavljamo, da »induktivna metoda obstaja v predstavljanju dejstev z namenom razločevanja pomena, ki bi ga ta dejstva mogla imeti v Božjem razodetju« (SPK, 150), nas je spodbudilo, da smo izhajali iz pregleda stanja in želje, da bi Božje razodetje v Cerkvi na Slovenskem ponovno naletelo na odprta srca. V našem prostoru je veliko dobrih praks in iskanj novih poti oznanjevanja, ki čakajo na potrditev oziroma usmeritev občestva. V tako zastavljenem katehetskem načrtu se bodo lahko te prakse preverile in ob splošnih ter konkretnih ciljih v prvi vrsti izvedle samopreverjanje.

¹ »Prvi bo namenjen otrokom in njihovim družinam, ki so na začetku spoznavanja Jezusa Kristusa in si želijo splošne verske vzgoje. Drugi pa bo rasel iz prvega in bo pripravljen za tiste, ki zorijo za osebno srečanje s Kristusom v zakramentih« (PIP 118).

4 Namen in cilji

Ko govorimo o namenu in ciljih, moramo najprej razlikovati dve stvari. Namen je v bistvu hotenje, vzrok, odgovor na vprašanje: »Zakaj nekaj narediti?« (M. Cepin 2003, 8/6/9). V našem primeru govorimo o dveh namenih. Najprej govorimo o namenu kateheze, ki je pripeljati katehiziranca do osebnega srečanja z Jezusom Kristusom in sprejetje Kristusa za Gospoda. Potem pa govorimo o namenu katehetskega načrta. Slednji je v tem, da katehezo podpre v njeni usmeritvi in ji z določanjem splošnih in delnih ciljev pomaga ohranяти ter preverjati smer. S povedanim pa že opredeljujemo cilje kot take. Če namen seže daleč v prihodnost in opredeljuje hotenje nekega dejanja, potem je cilj opredeljen kot korak k uresničitvi namena (Cepin, n. d.). Odgovarja torej na vprašanje »Kaj bomo naredili, da namen dosežemo?« Pri katehezi govorimo o splošnih ciljih in delnih ciljih. S splošnimi cilji določimo širši spekter delnih ciljev (Mager 1997, *Measuring Instructional Results*, 23), ki so nato opredeljeni zelo konkretno, za razmeroma kratek časovni okvir in zelo preverljivi. Katehetski načrt prinaša v svojem drugem delu razvejane splošne cilje, ki se nanašajo na celovitost nekega obdobja (npr. od obdobja mlade družine do časa, ko zakonca spet ostaneta sama; obdobje otroka od dojenčka do detinstva ali od vstopa v šolo do zaključka priprave na prejem prve spovedi in prvega svetega obhajila ipd.). Nato so splošni cilji razvejani v delne cilje, ki naj bi bili dosegljivi ob koncu določenega obdobja (npr. otrok pred prejemom prvega obhajila). Prav pri povezavi z zakramentom postanejo delni cilji tudi že minimalni kriteriji za prejem posameznega zakramenta, kar pa ne pomeni, da jih katehet ne določa glede na posameznika, ki stoji pred njim. Kriteriji omogočajo prepoznati (Mager 1997, *Goal analysis*, 66–67) doseganje določenega cilja. Pri vsem obravnavanju splošnih in delnih ciljev pa ne moremo mimo zavesti potrpežljivosti – zakona postopnosti, dobrohotnega spremljanja. Kateheza ne posreduje veščine ali golega znanja, temveč uvaja v kompetenco odmevanja na Božjo besedo v vsakdanjem življenju posameznika. Tako kot je namen kateheze osebi pomagati srečati Osebo, tako je tudi namen katehetskega načrta, da katehetu pomaga začutiti človeka, s katerim hodi po poti k Jezusu Kristusu in za Jezusom Kristusom, našim Gospodom in Odrešenikom.

5 Potrpežljivost – postopnost – spremljanje

»Nič ni tisti, ki sadi, in nič ni tisti, ki zaliva, ampak tisti, ki daje rast, Bog« (1 Kor 3,7), je zapisal apostol Pavel. Vsako vzgojno delovanje je tek na dolge proge ter sajenje in zalivanje, ki bo pokazalo sadove šele v prihodnosti. Mogoče to še bolj velja za katehetsko delo. Starši morda nekoliko prej vidijo sadove svoje vzgoje. Učitelji v vzgojnem procesu iščejo poti, kako bi sadove zaznamovali na krajši rok, zato poznamo ocene za merilo nekega znanja. Čeprav se to zdi nekoliko neprijetno, pa hkrati vemo, da gre za kriterij, ki pomaga vsem udeleženi v izobraževalnem procesu prepoznati dosežene cilje, na podlagi katerih učenec lahko napreduje v naslednji razred, delavec pa na višji položaj na delavnem mestu. Pri verski vzgoji je to še težje. Že v Stari zavezi je Bog učil Samuela in mu govoril: »Gospod ne vidi, kakor vidi človek. Človek namreč vidi, kar je pred očmi, Gospod pa vidi v srce« (1 Sam 16,7). Kako torej presojati in določati nekaj, kar nam je skrito? V teku zgodovine so kateheti in pastoralni delavci sledili zgledu šole in stavili na znanje. Potem smo ugotovili, da Bog vendarle ne gleda samo na znanje, temveč na srce. In sedaj stojimo pred vprašanjem, kdo, kdaj, kje naj pristopa k zakramentu. Za zakon vemo, da fant in dekle prej zaključita pripravo na zakon in šele s potrdilom v roki smeta zaprositi za možnost podelitve zakramenta zakona. Ko se rodi otrok in starša zaprosita za prejem krsta, v duhu obljub, ki jih prejem zakramenta predpostavlja, stopita na pot priprave v župniji ali dekaniji. Nato starša vzgajata otroke v krščanskem duhu, in ko dopolnijo šolsko starost, jih vpišeta tudi k verouku – strukturirani katehezi. Tedaj posameznik postane del nove strukture. V obdobju osnovne šole kateheza v polnosti dobi svoje mesto v človekovem življenju. Kot pogoj za prejem nadaljnjih zakramentov uvajanja smo doslej predpostavljali določeno število let kateheze in dosego določenega znanja. Kriteriji, ki jih postavlja katehetski načrt na osnovi delnih ciljev glede na izzive PIP-a, presegajo samo doseganje določenega znanja, temveč želijo biti v pomoč staršem in pastoralnim delavcem pri opazovanju rasti in zorenja kandidata za prejem posameznega zakramenta.

Prejem zakramentov uvajanja ne pomeni konca verskega izobraževanja, čeprav se velikokrat zdi, da se dogaja prav to. Pogosto mladih po birmi ne znamo umestiti v življenje župnije. Nudimo jim nekoliko nejasno podobo mladinske veroučne skupine, ki je bolj ali manj prepuščena iznajdljivosti kateheta, in to vse do časa, ko se dekle in fant odločita zaprositi za zakrament

zakona. Načrtnost kateheze mladih in mlajših odraslih se krepi predvsem v mestih, manj v primestnih okoljih, čeprav delo SKAM-a in MOM-a s posameznimi projekti že sega tudi v župnije, oddaljene od mestnih središč. Kateheza odraslih se v veliki večini odvija na področju homiletike ali srečanj za starše katehizirancev. V nekaterih večjih župnijah delujejo biblične, karitativne, zakonske in podobne skupine, ki katehetske vsebine vključujejo na zelo različne načine. Spodbuda II. vatikanskega koncila, da »Sveti Duh [...] razdeljuje med vernike vsakega stanu tudi posebne milosti, s katerimi jih usposablja in pripravlja, da prevzamejo različna dela in naloge« (C 12), pa je še posebej prebudila ponovno zavest o nujnosti kateheze odraslih. »Prestop na katehezo odraslih je eden od osnovnih itinerarijev povsod, kjer krajevne Cerkve stopajo na pot nove evangelizacije« (PIP 120). Edino odrasel posameznik je resnično sposoben v svobodi, odgovorno in zavestno odgovoriti na Božji klic in izpovedati: »Jezus Kristus je moj Gospod!« Jezus sam nam je pri tem zgled, saj je on poučeval odrasle, otroke pa le blagoslavljal. Katehetski načrt želi slediti temu na novo odkritemu oziroma poudarjenemu dejstvu, ki ga potrjuje ter posebej vključuje cilje tako za katehezo odraslih, ki niso nujno starši, in za katehezo družin, ki v prvi vrsti ponovno nagovarja odrasle v družinah.

6 Katehumenatski model

»Poklicani smo, da v sredo kateheze ter svojega osebnega in družinskega življenja postavimo kerigmo, to je prvo oznanilo. Papež Frančišek o tem pravi: ›Na novo smo odkrili, da ima tudi v katehezi bistveno vlogo prvo oznanilo ali kerigma. Ta mora sestavljati središče evangelizacijske dejavnosti in vsakega prizadevanja za cerkveno prenovo. [...] V ustih katehistov vedno znova zazveni prvo oznanilo: Jezus Kristus te ljubi in je daroval svoj življenje, da bi te odrešil. Zdaj vsak dan živi ob tebi, da bi te razsvetlil, krepil in osvobodil« [EV 164]« (E. Biemmi, 128). Prvo oznanilo, ki ga srečamo na svoji življenjski poti, ne pomeni, da se ne ponovi nikoli več; pojavlja se namreč v vsakem življenjskem obdobju; slišimo ga vedno znova. Vedno znova nanj tudi odgovarjamo. Naš odgovor je v bistvu »odmevanje« (*kathein*) na Besedo. Gre za katehumenatski model, ki ga nenehno izpostavlja tudi učiteljstvo Cerkve. Ob srečevanju z verniki in oddaljenimi kristjani najprej začutimo, kje so in kaj od Cerkve pričakujejo. Ko jih vabimo k evharističnemu bogoslužju, se tam srečajo z jezikom, simboli, podobami in obredom, ki ga ne razumejo. Vemo, da ima »bogoslužje po svoji naravi lastno pedagoško učinkovitost« (Benedikt XVI.,

64), hkrati pa je za dobro notranje sodelovanje pri bogoslužju nujna tudi njegova razlaga. Kristjani iz temeljne strukture evharistije prejemajo pobudo za hojo po mistagoški poti: slišijo razlago obredov v luči odrešenjskih dogodkov, se uvajajo v pomen znamenj, ki spremljajo posamezne zakramente in zakramentale, ter v obredih iščejo svoj odnos do krščanskega življenja v vseh njegovih razsežnostih. Tako prvo oznanilo postane v nekem obdobju drugo in tretje in četrto in tako naprej – do tedaj, ko posameznik izreče svoj zadnji »da« Bogu ob smrti.

7 Vsebina

Vsebina kateheze je v prvi vrsti Jezus Kristus, njegovo življenje in Beseda, kot jo razlaga Katekizem Katoliške cerkve. Vsebina katehetskega načrta zajema predstavitev splošnih (najosnovnejših) pojmov, s katerimi se srečujemo pri svojem katehetskem delu in še bolj pri svojem katehetskem načrtovanju. V drugem delu katehetskega načrta najdemo kratko analizo stanja kateheze v Cerkvi na Slovenskem in nato glede na izzive PIP-a izdelane cilje za posamezna obdobja človekovega življenja od rojstva do smrti. Pri osnovnošolskem obdobju ne sledimo šolski opredelitvi triletij, saj je obdobje od vstopa v šolo do konca formalnega izobraževanja vedno podrejeno zakonitostim biološke, psihološke in socialne rasti posameznika, čemur sedanja struktura triletij ne sledi povsem. Kateheze seveda ne podrejamo državnemu izobraževalnemu sistemu, kar se bo v prihodnosti vedno bolj kazalo tudi v številu katehizirancev v tistih skupinah, ki ne bodo nujno vezane na pripravo na prejem določenega zakramenta.

8 Zaključek

Katehetski načrt bo ostal samo zapisana beseda in nedokončano delo, če kateheti ob njem ne bomo začutili nujnosti ciljno naravnane katehetskega dela. Ne bo dovolj imeti pred očmi samo namena kateheze. V družbi, ki je vedno bolj nekrščanska in v kateri krščanstvo postaja sol in kvas, smo kristjani povabljeni biti sol in biti kvas, saj bomo le tako lahko orodja, oči in roke, po katerih Bog deluje v svetu, ki ga je ustvaril. Kateheza bo dosegla svoj namen, ko bomo odrasli kristjani dejavni ter odgovorni člani v Cerkvi in družbi ter bomo odmevali z vsem srcem, vso voljo in vso močjo: »Jezus Kristus je Gospod in Odrešenik. Pridi, Gospod Jezus!« (Raz 22,20).

Viri

- Benedikt XVI. 2007. *Evharistija, zakrament ljubezni*, CD 115, Ljubljana: Družina.
- Dogmatična konstitucija o Cerkvi*. 1995. V: *Koncilski odloki*.² Ljubljana: Družina.
- Biemmi, E. 2016. *Evangelij družine*. V: *Leto usmiljenja v družini in družbi*, Zbornik: katehetski simpozij, Ljubljana: SKU.
- Katekizem katoliške Cerkve*. 1993. Ljubljana: SŠK.
- Cepin, M., in Gornik, J. 2003. *Priročnik za trenerje mladinskih voditeljev*. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije.
- Scheidler, M. 2011. *Welche Kompetenzen können in der Katechese erworben werden?* V: *Handbuch der Katechese*, Freiburg-Basel-Wien: Herder.
- White, M., in Corcoran, T. 2015. *Prenovitev*. Ljubljana: Emanuel.
- Pridite in pogledajte*. 2012. Ljubljana: SŠK in Mohorjeva družba Celje.
- Mager, R. F. 1997. *Goal Analysis*.³ Atlanta, ZDA: The Center of Effective Performance.
- Mager, R. F. 1997. *Measuring Instructional Results or Got a Match?*³ Atlanta, ZDA: The Center of Effective Performance.
- Splošni pravilnik za katehezo*. 1998. CD 75. Ljubljana: Družina.

Dodatek**KONKRETIZACIJA CILJEV GLEDE NA NAMENE KATEHETSKEGA NAČRTA – DRUŽINA**

Predpostavljamo, da posameznik poleg ciljev za ustrezno starostno obdobje izpolnjuje tudi cilje, predvidene za predhodna starostna obdobja.

K IZVIROM

Člani se skupaj pogovarjajo o KKC, Svetem pismu in drugih besedilih, ki pomagajo pri rasti v veri.

- Člani družine najdejo čas in prostor za skupne pogovore, ki so namenjeni verskim vprašanjem.
- Člani družine dejavno sodelujejo pri skupnih pogovorih ob vsebini odlomkov Svetega pisma (npr. nedeljski evangelij).
- Člani družine dejavno sodelujejo pri skupnih pogovorih ob člankih iz verskih časopisov in druge duhovne literature, KKC ipd.
- Člani družine imajo v svoji knjižnici celotno Sveto pismo, Katekizem Katoliške cerkve in molitvenik.
- Člani družine spremljajo vsaj nekatere izmed verskih medijev.

Skrbi za skupno družinsko molitev in obhajanje zakramentov.

- Člani družine negujejo čas in prostor skupne družinske molitve, posebej ob močnih časih cerkvenega leta.
- Kolikor je mogoče, skupaj hodijo k nedeljski sveti maši.
- Člani družine drug drugega spodbujajo za prejetje zakramentov svete spovedi in svetega obhajila.
- Ob težki bolezni prosijo za podelitev zakramenta bolniškega maziljenja in pri njem vsi sodelujejo.

Družinske navade in običaje poveže z vero in verskimi običaji.

- Praznovanje osebnih praznikov (god in rojstni dan ter druge obletnice) družina poveže tudi z obiskom svete maše.
- Močni časi cerkvenega leta (advent, post) zaznamujejo skupno družinsko življenje.
- Izobražujejo se in iščejo ter živijo običaje, povezane z zdravim verskim izročilom in kulturo kraja.

Letno se udeleži duhovne obnove ali drugega podobnega srečanja, namenjenega družini.

- Vsaj enkrat v letu se člani družine skupaj udeležijo verskega dogodka na slovenski ravni.
- Kjer je mogoče, v okviru domače župnije ali dekanije družina obhaja zakonski jubilej.

POKLICANOST IN POSLANSTVO

Goji pozitiven odnos (veselje) do življenja in se zaveda, da je življenje Božji dar.

- Praznovanje rojstnih dni v ožji in širši družini je članom možnost in spodbuda za neposreden izraz hvaležnosti Bogu za dar življenja.
- Veselijo se porajanja življenja v svoji okolici ter do narave (rastlin in živali) gojijo krščansko spoštljiv odnos.

Spoštuje življenje od spočetja do naravne smrti.

- Sprejemanje novega življenja v družini je za člane nekaj normalnega in samoumevnega.
- Po svoji zmožnosti člani družine skrbijo za stare starše in druge onemogle člane širše družine.
- Redno obiskujejo stare starše in druge starejše in bolne člane širše družine.

Zaveda se, da je prva in osnovna celica Cerkve, pozna svojo vlogo pri prenosu vere in jo uresničuje.

- Člani družine prevzemajo pobude za družinsko in osebno molitev.
- Člani družine znajo uporabljati in uporabljajo pri družinski molitvi tudi molitvene obrazce.
- Družina skrbi za tradicijo vere in kulture v svojem kraju in župniji.

Goji odprtost za duhovne poklice.

- Člani družine naklonjeno sprejemajo obiske domačega duhovnika, katehista/katehistinje in drugih pastoralnih sodelavcev.
- Člani družine sprejmejo spodbude župnika za sodelovanje pri pastoralnem življenju župnije.
- Člani družine molijo za nove duhovne poklice.
- Če se kateri od članov družine odloči za duhovništvo, redovništvo ali kakšno drugo obliko duhovnega poklica, ga drugi člani pri tem podpirajo in mu pomagajo.
- Člani družine medsebojno spoštujejo odločitev za katerikoli poklic, ki zaživi v družini.

Z javnim izražanjem svoje vere deluje misijonarsko.

- Člani družine so naročeni na verski tisk, primeren za vsakega izmed njih.
- Člani družine se vzgajajo za to, da v javnosti zagovarjajo verske vrednote in vrednote družine.

ŽIVA OBČESTVA**Povezuje se z drugimi vernimi družinami in ustvarja mala občestva v župniji.**

- Družina se kot celota udeležuje srečanj za družine znotraj župnije in škofije.
- Zakonca/starša sta vključena v eno izmed občestev v župniji ali širši skupnosti.

Vzame si čas za praznovanje.

- Znotraj občestev, katerih člani so, praznujejo skupne praznike.
- V družini oblikujejo družinska bogoslužja ob osebnih praznikih in močnejših časih cerkvenega leta.
- V družini sledijo cerkvenemu letu in tudi na zunaj izražajo svojo vero (adventni venček, jaslice, križ, blagoslov velikonočnih jedil, družinska romanja, ureditev družinskih grobov, svete podobe v stanovanju).

Zavestno goji vrednoto zvestobe dani besedi (sozakoncu in v vseh drugih odnosih).

- Člani družine govorijo resnico in držijo dano besedo.
- Člani družine prijateljem in znancem dajejo in prejemajo zaupanje in naklonjenost.
- Člani družine se trudijo, da bi v bližnjem videli Jezusa.
- Člani družine sprejemajo talente in darove drugih in jih ne izključujejo iz svojih dejavnosti.

Ceni različnost drugega kot daru, ki skupnost bogati in vzgaja za ne-agresivno komunikacijo.

- Člani družine drug drugemu pomagajo pri odkrivanju svojih talentov.
- Člani družine z veseljem sprejemajo darove drugih znotraj družine, župnije in širše skupnosti.
- Člani družine se trudijo za pozitivno komunikacijo.
- Člani družine podpirajo odločitev za življenjski stan in izbiro poklica, ki je skladen z evangelijem.

Udeleži se množičnega verskega dogodka krajevne ali vesoljne Cerkve, namenjenega družinam.

- Vsaj enkrat v letu se družina skupaj udeleži verskega dogodka krajevne ali vesoljne Cerkve.

Prevzema odgovornosti za skupno župnijsko življenje.

- Člani družine prevzemajo naloge v okviru župnijskega občestva oziroma manjših občestev, katerih člani so.
- Člani družine odgovorno izpolnjujejo sprejete naloge v župniji.

SOČUTJE IN PRAVIČNOST

Pozna učenje Cerkve o pravicah in dolžnostih družine v družbi in Cerkvi.

- Člani družine berejo besedila socialnega nauka Cerkve in se o njih pogovarjajo.
- Člani družine izpolnjujejo svoje stanovske dolžnosti doma, na delovnem mestu in v župnijski skupnosti.

Spodbuja držo hvaležnosti za prejete dobrine (evharistija).

- Člani družine gojijo držo hvaležnosti.
- Člani družine vsaj enkrat na mesec pridejo tudi k delavniški sveti maši.
- Družina goji skupno večerno zahvalno molitev.

Vključuje se v dobrodelne akcije in udejanja družbeni nauk Cerkve.

- Družina sodeluje pri dobrodelnih akcijah dejavno ali posredno.
- V močnejših časih (adventu in postu) cerkvenega leta člani družine skupaj določijo družinsko »asketsko vajo« sočutja in pravičnosti.
- Člani družine odgovorno in v krščanskem duhu zavzemajo svoja stališča do političnih in družbenih vprašanj.

Živi solidarnost in deli materialne ter duhovne dobrine v korist potrebnih.

- Člani družino odgovorno uporabljajo materialne dobrine in hrano.
- Darujejo za različne potrebe v družbi in Cerkvi.
- Člani družine z veseljem pomagajo in svoje talente delijo z bližnjimi.

ODPUŠČANJE IN SPRAVA

Živi evangeljsko sporočilo Božjega odpuščanja človeku ter vabilo k medsebojnemu odpuščanju.

- Člani družine redno obhajajo zakrament svete spovedi in obhajila.
- Člani družine si prizadevajo za iskreno medsebojno spoštovanje, odpuščanje in spravo.
- Člani družine ne gojijo zamere med seboj in drugimi družinami v svojem okolju.

Uči se umetnosti soočanja s konflikti ter jih učinkovito razrešuje po vzoru evangelija.

- V družini se njeni člani trudijo za konstruktivno reševanje medsebojnih nesoglasij.
- Konfliktov v družini ne rešujejo nasilno, temveč se trudijo za potrpežljivo poslušanje in dogovarjanje.

Trudi se za medsebojno odpuščanje in spravo.

- V družini se trudijo uporabljati besede »prosim«, »hvala«, »oprosti«.

Skupaj moli za medsebojno sprejemanje in razumevanje.

- V skupne molitve vključujejo samostojno izražanje svojih težav in želja, zahval in potreb.
- Zlasti v močnejših časih (advent, post) cerkvenega leta gojijo skupno molitev.

Navdihuje se ob zgledu slovenskih svetniških likov.

- Člani družine poznajo slovenske svetniške kandidate in njihove osnovne življenjepisne podatke.
- Družina izbere enega od svetniških kandidatov za svojega posebnega priprošnjika.

KAZALO

Krepiti vzgojo otrok.....	5
 Stanko Gerjolj Življenjski prostor sodobnih katehizirancev – kaj lahko ponudi kateheza?.....	 21
 Špela Strniša Tušek Sprožanje procesov zorenja.....	 43
 Jani Jeriček Kako mladim približati lepoto in resnico O telesu in spolnosti?.....	 53
 s. Magda Burger Korak za korakom.....	 75

Predavatelji

STANKO GERJOLJ CM:

dr. teologije in dr. pedagogike/psihologije, redni profesor za didaktiko in pedagogiko religije na TEOF UL, geštalt pedagog, -svetovalec in -trener.

ŠPELA STRNIŠA TUŠEK:

končala je študij psihologije na Salezijanski univerzi v Rimu, TA-psihoterapevtka, TA-organizacijska svetovalka, Imago terapevtka in Imago facilitatorica, mediatorica na Okrožnem in Višjem sodišču Ljubljani, predavateljica predmetov *Čustvena inteligenca in osebni razvoj* ter *Management stresa in metode sproščanja* na VSŠGT Bled, gostujoča predavateljica na več fakultetah in višjih šolah. Izvaja izobraževanja vodilnih kadrov v podjetjih ter vzgojnih in socialnih zavodih. V zasebni praksi izvaja individualno in partnersko psihoterapijo ter poslovni coaching. Je žena in mati dveh sinov.

JANI JERIČEK:

zakonski mož, teolog in terapevt individualne, partnerske in družinske terapije. Vodi delavnice in skupine ter predava na področju odnosov, molitve, spolnosti, družine, nerojenega življenja, kontracepcije in splava. S sodelavci iz Centra Chiara je obiskal že mnogo župnij, katoliških in javnih šol, kjer bi rad mlade navdušil nad unikatnostjo, ki je položena vanje.

S. MAGDA BURGER ND:

mag. katehetike, strokovna sodelavka Slovenskega katehetskega urada in provincialna predstojnica šolskih sester de Notre Dame.